

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ФинПис
ЗНАМ ДА ЗНАМ!

ФинПис

ПРИРУЧНИК ЗА ВАСПИТАЧЕ

Г. Мијаиловић, М. Дедај, Д. Пешић, Р. Павловић, И. Прлић

ФинПис

ПРИРУЧНИК ЗА ВАСПИТАЧЕ

Пилот-пројекат „Укључивање финансијског описмењавања у систем образовања и васпитања Републике Србије“ (ФинПис)

Аутор и координатор пилот-пројекта: др Гордана Степић

Београд, 2020.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Издавачи

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Београд, Немањина 22–24 · www.mprn.gov.rs

Завод за унапређивање образовања и васпитања
Београд, Фабрисова 10 · www.zuov.gov.rs

За издаваче

Младен Шарчевић, министар просвете, науке и технолошког развоја
Др Златко Грушановић, директор Завода за унапређивање образовања и васпитања

Ауторски тим Високе школе струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, Сремска Митровица:

Др Гордана Мијаиловић
Др Марта Дедај
Др Душка Пешић
Мр Радоје Павловић
Ивана Прлић МА

Рецензенти

Др Весна Цолић
Др Слађана Средојевић

Прелом текста

Бранка Милошевић

Тираж

600 примерака
Прво допуњено и измењено издање

Штампа

RISOS powered by Riso doo Beograd–Novi Beograd

Приручник је доступан у електронској форми на
<http://finpis.mi.sanu.ac.rs/> и <https://efinpis.rs/>
званичним порталима пилот-пројекта, као и на сајту
партнера у реализацији пилот-пројекта: <http://sm-vaspitac.edu.rs/>

ИСБН: 978-86-87137-79-0 (ЗУОВ)
Београд, 2020.

Приручник је својина Министарства просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије
и добро је од јавног значаја.

*Партнерску подршку и илој-пројекту
јружила је компанија VISA.*

Ставови и мишљења изнети у Приручнику
не одражавају нужно ставове компаније VISA

Сви термини који се користе у Приручнику у
граматичком мушком роду подразумевају мушки
и женски пол особа на које се односе.

САДРЖАЈ

Увод.....	5
ПРВИ ДЕО: ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ И ФИНАНСИЈСКО ОБРАЗОВАЊЕ.....	7
1. Одређење и значај финансијске писмености и финансијског образовања	8
2. Иницијативе и препоруке међународних организација везане за финансијско образовање.....	11
ДРУГИ ДЕО: ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ У СИСТЕМУ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	15
1. Досадашње иницијативе на пољу финансијског образовања у Републици Србији	16
2. Финансијска писменост као део нормативно-програмског оквира система образовања и васпитања Републике Србије.....	17
3. Анализа садржаја Припремног предшколског програма – могућности за развијање финансијске писмености	19
ТРЕЋИ ДЕО: ПРЕДЛОГ МОДЕЛА ПОДРШКЕ РАЗВИЈАЊУ ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ У ПРИПРЕМНОМ ПРЕДШКОЛСКОМ ПРОГРАМУ.....	23
1. Полазне претпоставке за креирање Модела	24
2. Модел подршке развијању финансијске писмености у Припремном предшколском програму.....	27
2.1. Димензије Модела.....	28
3. Области и теме релевантне за финансијску писменост	32
4. Подршка развијању финансијске писмености кроз пројектни приступ учењу.....	36
4.1. Пример развијања пројекта: <i>Како и зашто је настао новац?</i>	36
ЧЕТВРТИ ДЕО: ТЕКСТОВИ О ФИНАНСИЈСКИМ ПОЈМОВИМА	39
Литература.....	49
Прилози	52

Финансијска писменост се данас сматра важним делом привредне и економске стабилности, те многе државе развијају, активно осмишљавају или планирају стратегије за финансијско образовање својих грађана, почев од најранијег узраста. За квалитет и успешност овог процеса, посебну одговорност имају креатори образовне политике, финансијске и образовне институције.

Наша земља активно осмишљава националну стратегију за финансијско образовање. У склопу ових активности Министарство просвете, науке и технолошког развоја креирало је пилот-пројекат *Укључивање финансијској писмености у систем образовања и васпитања Републике Србије*, који се реализује од школске 2017/2018. године. Пројектне активности су усмерене на развијање и популаризацију финансијске писмености и намењене су деци предшколског и школског узраста, васпитачима и наставницима који кроз заједничко учешће могу да допринесу креирању окружења које подржава финансијску писменост. На основу праћења и вредновања пилот-пројекта очекује се да ће бити дате смернице за систематичну подршку финансијској писмености у образовном систему Републике Србије.

Тиму наставника Високе школе струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум у Сремској Митровици, указано је поверење да у склопу пројекта ради на креирању модела за интегрисање финансијске писмености у Припремни предшколски програм. Приручник за васпитаче, који је пред Вама, резултат је пројектних активности. У припреми Приручника коришћена су релевантна законска документа, стручна литература и примери добре праксе, како код нас, тако и у свету.

Структуру приручника чине четири целине.

У првом делу дата су полазишта за интегрисање финансијске писмености у систем образовања кроз објашњење значења и значаја финансијске писмености и финансијског образовања и приказ иницијатива и препорука релевантних међународних организација.

У другом делу дат је преглед досадашњих иницијатива на пољу финансијског образовања у Републици Србији и анализа нормативно-програмског оквира са аспекта могућности за интегрисање финансијске писмености у систем образовања и васпитања Републике Србије.

У трећем делу предложен је Модел подршке развијању финансијске писмености у Припремном предшколском програму. Уважавајући специфичности природе детета и његовог учења, као и циљеве предшколског васпитања, модел представља могући оквир за подршку развијању финансијске писмености деце кроз интегрисано учење у реалном контексту васпитно-образовне праксе.

Четврти део садржи текстове у којима су дата објашњења основних појмова важних за финансијску писменост као помоћ васпитачима у оснаживању личних компетенција, извор садржаја и идеја.

Аутори се надају да ће Приручник бити добро полазиште васпитачима и стручним сарадницима у предшколским установама у разумевању значења и значаја финансијске писмености и стварању услова за њено развијање у оквиру програма које остварују са децом у контексту вртића. Такође га сматрају отвореним за измене и допуне, посебно за обогаћивање примерима добре праксе.

**ПРВИ ДЕО:
ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ
И ФИНАНСИЈСКО ОБРАЗОВАЊЕ**

1. ОДРЕЂЕЊЕ И ЗНАЧАЈ ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ И ФИНАНСИЈСКОГ ОБРАЗОВАЊА

Шта је финансијска писменост?

Не постоји јединствена дефиниција финансијске писмености, али се најчешће наглашава да је финансијска писменост више од знања и информација и да је важно оспособљавање за коришћење информација и ресурса ради постизања и одржавања финансијске добробити. Према дефиницији Организације за економску сарадњу и развој (OECD) финансијска писменост обухвата знање и разумевање финансијских концепата и ризика, укључује вештине, мотивацију и самопоуздање за примену тог знања и разумевања са циљем доношења ефикасних одлука у низу различитих финансијских контекста како би се побољшала финансијска добробит појединаца и друштва и омогућило учествовање у економском животу (OECD, 2017: 50, према: Урошевић *et al.*, 2018).

Имајући у виду шири друштвени контекст, финансијска писменост се одређује као важна вештина за живот у савременом добу (Brown, Ferguson, 2017), али и више од вештине. У стручној литератури извајају се два доминантна приступа образовању за финансијску писменост (енг. financial literacy education) у којима се на другачији начин разуме финансијска писменост. *Конвенционални приступ* сагледава финансијску писменост као вештину која се тиче економског бољитка појединца, за чије финансијске одлуке, последице сноси сам појединац (Lucey *et al.*, 2015; према: Blue, Grootenboer, 2019). Тиме се афирмише идеологија акумулације капитала и управљања ресурсима утемељена на принципима кривиче и самопромоције (Lucey, 2018). Образовни процес којим се подржава финансијска писменост оријентисан је ка конзумеризму - „помаже кориснику како да одлучи да користи капитал да би осигурао финансијску стабилност“ (Arthur, 2012: 107).

Насупрот конвенционалном приступу, постоји *приступ* образовању за финансијску писменост из визуре *праксиса* (*praxis*) (Blue, Grootenboer., 2019). Праксис је посебна врста праксе у којој је наглашена морална, етичка и димензија бриге (Kemmis, Smith, 2008b). Узимајући у обзир околности са којима се суочавају у одређеном тренутку, учесници у ширем смислу сагледавају шта је у вредносном, моралном смислу најправедније одлучити и у складу са тим делују (Kemmis, Smith, 2008a; Kemmis, Smith, 2008b). Учесници сагледавају свет изван свог индивидуалистичког круга и економске користи за себе, па се финансијско одлучивање појединаца доживљава и сагледава не само као лично питање, већ етичко, морално одговорно питање које је значајно за целу заједницу и доприноси јој (Lucey *et al.*, 2015).

Ослањајући се на приступ разумевању и развијању финансијске писмености из ви-зуре праксиса, у овом приручнику финансијска писменост подразумева знања, вештине и спремност за решавање стварних, за појединце и друштво релевантних проблема и са-гледава се као *заједничка одговорност грађанској друштва*, свих појединаца који живе и комуницирају у контексту финансијске културе. Разматрање могућих избора и ризика, те доношење рационалних и етичних финансијских одлука, важно је за све грађане, децу и одрасле. Како је финансијска писменост уткана у социокултурни контекст заједнице у којој дете одраста, препознаје се као део животне/васпитне стварности предшколске деце, што упућује на разматрање могућности и начина за развијање финансијске писме-ности у оквиру Припремног предшколског програма.

Шта је финансијско образовање?

Финансијско образовање кроз различите активности релевантних, пре свега финан-сијских и образовних институција, подржава развој финансијске писмености тако што до-приноси разумевању финансијских концепата и ризика, овладавању вештинама, развоју мотивације, али и самопоуздања да се доносе ефикасне, етичне и одговорне одлуке у раз-личитим финансијским контекстима (OECD, 2012; према: Birbili, Kontoroulou, 2015).

Финансијско образовање грађана укључује критички однос према друштвеној ствар-ности. То значи да грађани као појединци критички промишљају о могућим изборима, условима који су довели до тих избора и оснажују се да преузму одговорност, промиш-љајући и начине на које могу активно да мењају услове који стварају доступне финан-сијске изборе (Arthur, 2012). Деца су такође укључена у истраживање сложених друштве-них, финансијски релевантних проблема, проналазе и аргументују различита решења (Blue, Grootenboer, 2019).

Имајући у виду да је важно доносити етичне и одговорне одлуке, заговарају се про-грами финансијског образовања који комбинују грађанско васпитање, васпитање карак-тера и финансијско образовање у ужем смислу и сматра се да квалитетно финансијско об-разовање у предшколском узрасту доприноси финансијским знањима и вештинама, како појединаца, тако и добробити заједнице (Birbili, Kontoroulou, 2015).

Истраживања у овој области указују да чак и кратки програми намењени деци предш-колског узраста који се баве финансијским концептима, адекватним навикама и подржа-вају финансијску писменост, доприносе да предшколска деца буду боље припремљена за школу и даље образовање кроз неговање ових вредности и пре званичног школ-ског програма (Borden *et al.*, 2013; Jones, 2010; Whitebread, Bingham, 2013; према: Birbili,

Kontopoulou, 2015; Harter, Harter, 2009; Sherraden *et al.*, 2011; Go *et al.*, 2012; Batty *et al.*, 2015; према: Brown, Ferguson, 2017). Као ефикасне стратегије за учење о финансијским концептима у предшколском васпитању издвајају се: пројектни приступ учењу, симболичке игре улога, проширивање дечје игре, решавање проблема, кооперација приликом учења, укључивање породице и локалне заједнице (Birbili, Kontopoulou, 2015).

Зашто је важно развијати финансијску писменост?

Актуелни друштвени контекст и дигитализација у свим сферама људског живљења, довели су и до тога да су људи више него икада раније суочени са широком понудом финансијских услуга и производа, а тиме и могућих избора који захтевају одговоран приступ при разматрању информација и доношењу рационалних и етичних одлука.

Као социјална бића, деца су природно усмерена на односе са другом децом и одраслима и активно учествују у животу заједнице, те се на тај начин суочавају и са пољем финансија. Деца из породичне средине доносе своје искуство, „економска знања” и понашања која се односе на управљање новцем, како она која су добри модели, тако и обрасце који нису тако пожељни (попут недовољне контроле импулса) (Brown, Ferguson, 2017). Међутим, деца не могу својим рођењем у одређеној средини сносити одговорност за погрешне финансијске одлуке. Осим тога, нека истраживања указују да су у савременом добу деца и млади раније него некада изложени ситуацијама у којима морају да доносе финансијске одлуке (Lucey, Cooter, 2008; National Association of State Boards of Education, 2006; Suiter, Meszaros, 2005; према: Brown, Ferguson, 2017). Одговорност друштва је да кроз финансијско образовање пружи прилику и подршку деци да истражују финансијске концепте и учествујући у процесу одлучивања уче да критички сагледавају могуће изборе и њихове последице.

Од првих иницијатива и препорука за финансијско образовање с почетка овог миленијума, релевантне међународне организације и удружења наглашавају да је стицање знања и развијање вештина за ефикасно управљање финансијама део процеса целоживотног учења и да треба да почне што је могуће пре (Birbili, Kontopoulou, 2015). Сматра се да финансијско образовање и позитивна финансијска култура код деце и младих значајно доприносе финансијској писмености грађана, оснажујући их да доносе добре одлуке на основу анализе информација и сагледавања могућих ризика и последица (Child Social and Financial Education, 2012. UNICEF). У многим земљама у свету препознаје се важност финансијског образовања још од предшколског узраста. Сматра се да се развијање финансијске писмености предшколаца може подржати у одговарајућем окружењу, где су финансијски концепти и вештине саставни део односа које граде са другом децом и одраслима, за њих су смислене и повезане са стварним искуствима (Birbili, Kontopoulou, 2015).

2. ИНИЦИЈАТИВЕ И ПРЕПОРУКЕ МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА ВЕЗАНЕ ЗА ФИНАНСИЈСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), основана је шездесетих година двадесетог века, а њено деловање усмерено је на подршку економском развоју, просперитету и одрживом развоју земаља чланица као и на пружање помоћи економском развоју других земаља. У оквиру ове организације још 2003. године започете су активности усмерене на финансијско образовање, као резултат увиђања да је финансијска писменост грађана један од темељних фактора укупне финансијске стабилности једне земље и истовременог сагледавања да је она, углавном, на ниском нивоу.

Полазећи од оваквих увида, ОЕЦД је 2005. године објавио публикацију *Унајређење финансијске писмености*¹, а већ 2008. године створена је *Међународна мрежа за финансијско образовање (International Network on Financial Education, INFE)*, са циљем подизања свести о важности финансијског образовања и пружања подршке државама чланицама у стварању националних стратегија за финансијско образовање. Исте године у организацији ОЕЦД-а је почео да функционише међународни интернет портал за финансијско образовање (*International Gateway for Financial Education, IGFE*), као међународни информациони центар у овој области (www.financial-education.org), са приказом више од 120 програма у више од 70 земаља света.

У процесу финансијског образовања велики значај придаје се образовним институцијама, па је ОЕЦД сачинио *Препоруке за имплементацију финансијског образовања у образовни систем*² у којима се, између осталог, наводи да финансијско образовање у системима образовања и васпитања треба да буде саставни део координиране државне стратегије, да буде обавезно и да покрива читав систем образовања, почев од предшколског узраста. Препоруке су настале на основу искустава у образовним системима земаља које су биле напредније у домену финансијског образовања својих грађана.

Овде је значајно напоменути да су у Америци, Великој Британији, Аустралији и другим земљама финансијским образовањем обухваћена и деца предшколског узраста. Развијање финансијске писмености није схваћено као још једна област, посебан предмет или специјални интервентни програм. Напротив, сагледава се као интегрисано у програм, а прилике за учење се у програму јављају било на дечју иницијативу, било на иницијативу васпитача, нпр. дечја игра, добротворна акција, набавка материјала за радну собу (Birbili, Kontopoulou, 2015).

¹ Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness; Recommendation of the Council (2005). OECD, <https://www.oecd.org/finance/financial-education/35108560.pdf>, приступљено 13.02.2018.

² Child Social and Financial Education (2012). UNICEF, https://www.unicef.org/publications/files/CSFE_module_low_res_FINAL.pdf, приступљено 15. 02. 2018.

У УНИЦЕФ-овој публикацији под називом *Друштво и финансијско образовање деце и младих*³ финансијска писменост је тесно повезана са грађанским компетенцијама и предложен је развојни модел оквира финансијског образовања, односно предложене су теме које одговарају одређеном узрасту деце/ученика.

1. ниво 0 – 5 година	Вредност новца, цене, штедња, својина
2. ниво 6 – 9 година	Жеље и потребе, план штедње, зарада, банке и финансијске услуге
3. ниво 10 – 14 година	Информисани потрошач, краткорочно у односу на дугорочно планирање, финансијски ризици, утицај рекламе
4. ниво 15+ година	Преговарачке вештине, куповна моћ, каматне стопе, финансијски злочини

Према овом моделу деца узраста до седам година би требало да овладају првим и делимично другим нивоом, односно да створе представу о изворима стицања и начинима коришћења новца, да разликују жеље и потребе и разумеју функцију штедње (Child Social and Financial Education 2012, UNICEF).

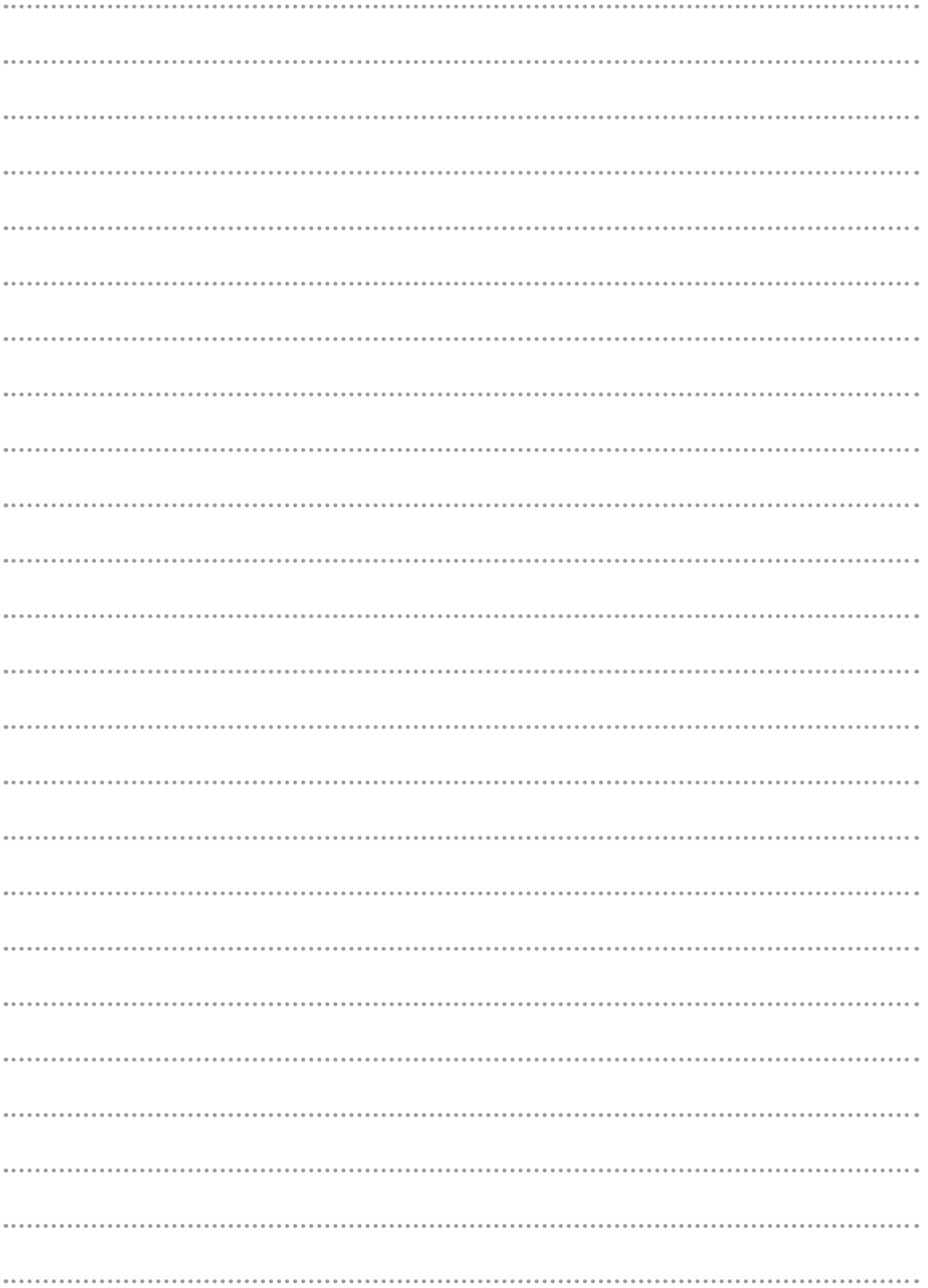
Финансијска писменост се тесно везује са грађанским компетенцијама. Код деце узраста до пет година акценат је на развијању односа према новцу као грађанској одговорности. Важно је да деца разумеју вредност, порекло, сврху новца, као и његове функције – да га могу чувати, трошити за различите намене, размењивати, поклонити, позајмити и делити са другима. Деца уче о новцу као изразу својине, о количини новца коју поседују различити људи у њиховој околини, о својим и потребама својих родитеља, али и практичне вештине бројања новца и кусура у животним ситуацијама. Деца могу да доносе одлуке, размишљају о изборима који су пред њима, да направе приоритете, планирају и размишљају о последицама (Child Social and Financial Education 2012, UNICEF).

Код деце од шест до девет година фокус је на разликовању сопствених потреба и жеља, промишљању о сврси новца, разлозима због којих људи зарађују, изборима пред којима се налазе у ситуацијама када троше новац, грађанској одговорности за друге, економски најугроженије чланове друштва, кроз донације. Говори се о значају штедње, креирању плана штедње, начинима и разлозима због којих појединци штеде и увиђању практичних последица које она има за сваког појединца. Деца уче да препознају ланац робноновчане размене у трговини, институције које се баве новцем, различите улоге које новац има и симболе кроз које се репрезентује. Такође, у већој мери разумеју вредност

³ Child Social and Financial Education (2012). UNICEF, https://www.unicef.org/publications/files/CSFE_module_low_res_FINAL.pdf, приступљено 15. 02. 2018.

ресурса у различитим формама, овладавају вештинама прерачунавања количине новца, вештинама наменске расподеле и безбедног „складиштења“ средстава (Child Social and Financial Education 2012, UNICEF).

Сходно иницијативама и препорукама ОЕЦД-а, све више земаља придаје значај финансијској писмености развијајући националне стратегије у циљу побољшања доступности и ефикасности финансијског образовања (OECD, 2016). Република Србија активно осмишљава националну стратегију за финансијско образовање која треба да укључи ширу заједницу. Одговорност за развијање и имплементирање ове стратегије је на свим релевантним актерима, а посебно на креаторима образовне политике, финансијским и образовним институцијама.

**ДРУГИ ДЕО:
ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ
У СИСТЕМУ ВАСПИТАЊА
И ОБРАЗОВАЊА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

1. ДОСАДАШЊЕ ИНИЦИЈАТИВЕ НА ПОЉУ ФИНАНСИЈСКОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Финансијско образовање деце и младих сагледава се као заједничка одговорност грађанског друштва и захтева ангажовање и координиране акције свих релевантних институција. У том смислу значајно је поменути активности које је Народна банка Србије, као друштвено одговорна институција, предузела на пољу финансијског образовања кроз континуирано пружање информација о финансијским производима и услугама, промописање финансијског образовања, спровођење и унапређивање образовних програма, радионица, трибина, као и кроз сарадњу са релевантним партнерима, како домаћим, тако и страним.

Удружење банака Србије (УБС) је у марту 2013. године примљено у чланство Међународне иницијативе деце и омладине за финансије (Child and Youth Finance International). Тиме су банке показале своју спремност да раде на конкретном спровођењу класичних (радионице за децу, омладину, грађане) и иновативних облика финансијског образовања, поштујући све неопходне норме: неутралност у информацијама, одсуство рекламирања, етичке стандарде и сл. (Средојевић, 2016). У септембру 2013. године, УБС и УНИЦЕФ Србија потписали су Меморандум о разумевању, чија је сврха заједничка промоција права детета у свакодневном пословању банака, промоција друштвено одговорног пословања са фокусом на децу и организација финансијског образовања деце и младих кроз иницијативу *Развој финансијских производа и услуга оријентисаних на децу*. УБС сарађује на овом пољу и са Европском банкарском федерацијом у спровођењу глобалних иницијатива као што су: Европска недеља новца и Европски квиз новца.

Када су у питању креатори образовне политике, мора се констатовати да у нашим законима и програмима васпитања и образовања финансијска писменост још није нашла право место, односно да је систематски и организовани приступ њеном развијању на самом почетку. У новом Закону о основама система образовања и васпитања (*Службени гласник РС*, број 88/2017) дефинисано је *развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међуиредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања, потребама државних органа и развојем савремене науке и технологије* (члан 8, став 9), што отвара могућности за интегрисање финансијске писмености у систем образовања и васпитања.

Важно је поменути и да је 2015. године донета Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године (Министарство омладине и спорта, *Службени гласник РС*, број 22/2015), у којој су наведени механизми за стицање предузетничких знања и вештина и финансијске писмености у оквиру образовања.

Увођење финансијске писмености у образовни систем код нас је у зачетку, али је приметно да све више добија на значају у склопу развијања компетенција неопходних за успешан живот и рад у савременом свету и у будућности. То потврђују и иницијативе које су покренула и покрећу стручна удружења запослених у образовању, као и поједине васпитнообразовне установе. Тако је Савез учитеља Републике Србије у сарадњи са Компанијом Дунав осигурање, кроз пројекат „Одговорно живљење“, у периоду од 2012-2014. године, реализовао обуку наставника и васпитача за развијање емоционалне и финансијске писмености.

Значај финансијског образовања деце од раног узраста код нас није довољно препознат, те је одговорност углавном на родитељима. Међутим, финансијска писменост постаје актуелна тема и у области предшколског васпитања. Тако се у предшколској установи „Моје детињство“ у Чачку реализује програм *Афлатот*⁴, усмерен на грађанско и финансијско образовање деце предшколског узраста, а у склопу пројекта *Партнерство за помирење кроз предшколско образовање и развој у Европи* (PRECEDE), који се реализује у шест земаља у региону, укључујући и Србију. Кроз учешће у овом пројекту, деца се упознају и са концептом новца, помаже им се да разумеју шта значи потрошити, сачувати и поделити, да науче да цене и чувају материјалне и нематеријалне ресурсе, да себе виде као активне учеснике у својим заједницама.

У уводу овог приручника већ је наведено да је у склопу активног осмишљавања националне стратегије за финансијско образовање, а на основу препорука међународних организација и досадашњих искустава у овој области, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, од школске 2017/18. године започело реализацију пилот-пројекта *Укључивање финансијског описмењавања у систем образовања и васпитања Републике Србије* са циљем да се подстакне и популаризује развијање финансијске писмености деце од најранијег узраста.

2. ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ КАО ДЕО НОРМАТИВНО-ПРОГРАМСКОГ ОКВИРА СИСТЕМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Законом о основама система образовања и васпитања (Сл. гласник РС, број 88/2017) дефинисани су општи принципи, циљеви и исходи на којима почива систем образовања и васпитања и који се даље конкретизују кроз нормативно-програмска документа за поје-

⁴ АФЛАТОТ – друштвено и финансијско образовање у раном детињству (2018). Предшколска установа „Моје детињство“, Чачак, <http://mojedetinjstvo.edu.rs/aflatot/>, приступљено 10. 02. 2018.

дине нивое система. Како је наглашено у закону, остваривање исхода образовања и васпитања обезбеђује се укупним образовно-васпитним процесом на свим нивоима образовања и васпитања, кроз све облике, начине и садржаје рада.

Полазећи од тога, ослонац за укључивање финансијске писмености у образовни систем, па и у предшколско васпитање и образовање може се наћи у:

- *ојшћим јринцијима* образовања и васпитања који се односе на: целоживотно учење, са циљем сталног унапређивања потребних личних, грађанских, друштвених и радних компетенција; образовање и васпитање засновано на компетенцијама; професионалну етику и компетентност која подразумева високу стручност наставника, васпитача, стручних сарадника (ЗОСОВ, члан 7, *Сл. јласник РС*, број 88/2017);

- *основним циљевима* образовања и васпитања, посебно оних који се односе на: обезбеђивање добробити и подршке целовитом развоју детета, ученика и одраслог; обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој детета, ученика и одраслог; развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике; развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења; развијање кључних компетенција за целоживотно учење (ЗОСОВ, члан 8, *Сл. јласник РС*, број 88/2017);

- *кључним компетенцијама за целоживотно учење*, које се дефинишу као скуп интегрисаних знања, вештина и ставова који су потребни сваком појединцу за лично испуњење и развој, укључивање у друштвени живот и запошљавање. Међу наведеним компетенцијама из перспективе финансијске писмености посебно су важне: математичке, научне и технолошке компетенције (основно нумеричко резонување, способност примене знања и технологије за људске потребе); дигитална компетенција; учење учења: способност да се ефективно управља сопственим учењем, планирање, управљање временом и информацијама, примена знања и вештина у различитим ситуацијама; друштвене и грађанске компетенције (способност да се ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном и радном животу); осећај за иницијативу и предузетништво (способност да се идеје претворе у акцију кроз креативност, иновативност и преузимање ризика, као и способност за планирање и управљање пројектима) (ЗОСОВ, члан 11, *Сл. јласник РС*, број 88/2017);

- *исходима* – очекује се да ће ученици након завршетка основног образовања и васпитања бити функционално писмени у математичком, научном и финансијском домену (Закон о основном образовању и васпитању, члан 22, *Сл. јласник РС*, број 55/2013 и 101/2017).

У Закону о основама система образовања и васпитања наглашено је да се посебна пажња у остваривању принципа посвећује подршци преласка детета, односно ученика у следећи ниво образовања и васпитања и остваривању континуитета у образовању и вас-

питању (ЗОСОВ, члан 11, *Сл. гласник РС*, број 88/2017). Током предшколског васпитања као првог нивоа у систему образовања и васпитања, успоставља се основ развоја кључних компетенција за целоживотно учење. На тај начин се подржава прелазак деце на ниво основног образовања и васпитања и остварује континуитет у образовању и васпитању.

Циљеви предшколског васпитања и образовања дефинисани као подршка:

1) целовитом развоју и добробити детета предшколског узраста, пружањем услова и подстицаја да развија своје капацитете, проширује искуства и изграђује сазнања о себи, другим људима и свету; 2) васпитној функцији породице; 3) даљем васпитању и образовању и укључивању у друштвену заједницу; 4) развијању потенцијала детета као претпоставке за даљи развој друштва и његов напредак (Закон о предшколском васпитању и образовању, члан 4, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010 и 101/2017), такође отварају простор за подршку финансијској писмености у Припремном предшколског програму.

3. АНАЛИЗА САДРЖАЈА ПРИПРЕМНОГ ПРЕДШКОЛСКОГ ПРОГРАМА – МОГУЋНОСТИ ЗА РАЗВИЈАЊЕ ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Припремни предшколски програм јесте део редовног програма предшколске установе у целодневном или полудневном трајању, који се остварује са децом у години пред полазак у школу (Закон о предшколском васпитању и образовању, члан 4, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010 и 101/2017). У склопу активности пилот-пројекта *Укључивање финансијској описмењавања у систем образовања и васпитања Републике Србије*, урађена је анализа садржаја Припремног предшколског програма, са циљем утврђивања могућности које програм пружа за развијање финансијске писмености. Анализа је вршена у односу на циљеве и препоручене садржаје васпитно-образовног рада у оба програмска модела - Моделу А припремног предшколског програма и Моделу Б припремног предшколског програма (Правилник о општим основама предшколског програма, *Сл. гласник РС - Просветни гласник*, бр. 15/2006).

Развијање финансијске писмености укључено је у развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења и повезано са развојем компетенција за целоживотно учење. Полазећи од тога, као и развојног модела оквира финансијског образовања, односно области/тема финансијске писмености које одговарају деци у години пред полазак у школу, ослонац за подршку развоју финансијске писмености у Припремном предшколском програму може се наћи у склопу посебних за-

датака васпитно-образовног рада у години пред полазак у школу кроз: подстицање осамостаљивања, јачање социо-емоционалне компетенције (подршка развоју позитивне дечје слике о себи као основе самопоуздања, социјалних сазнања и вештина, развијање самоконтроле и емпатије) у атмосфери међусобног прихватања и уважавања, подршку сазнајном развоју (омогућити детету да истражује, уочава нове везе, проналази податке и анализира их, решава одређени проблем или испита неку своју претпоставку), неговање радозналости (кроз стварање услова да буде активно, истражује и испитује непознато). У оба модела Припремног предшколског програма међу препорученим садржајима налазе се и садржаји који на мање или више директан начин пружају могућности за развијање финансијске писмености.

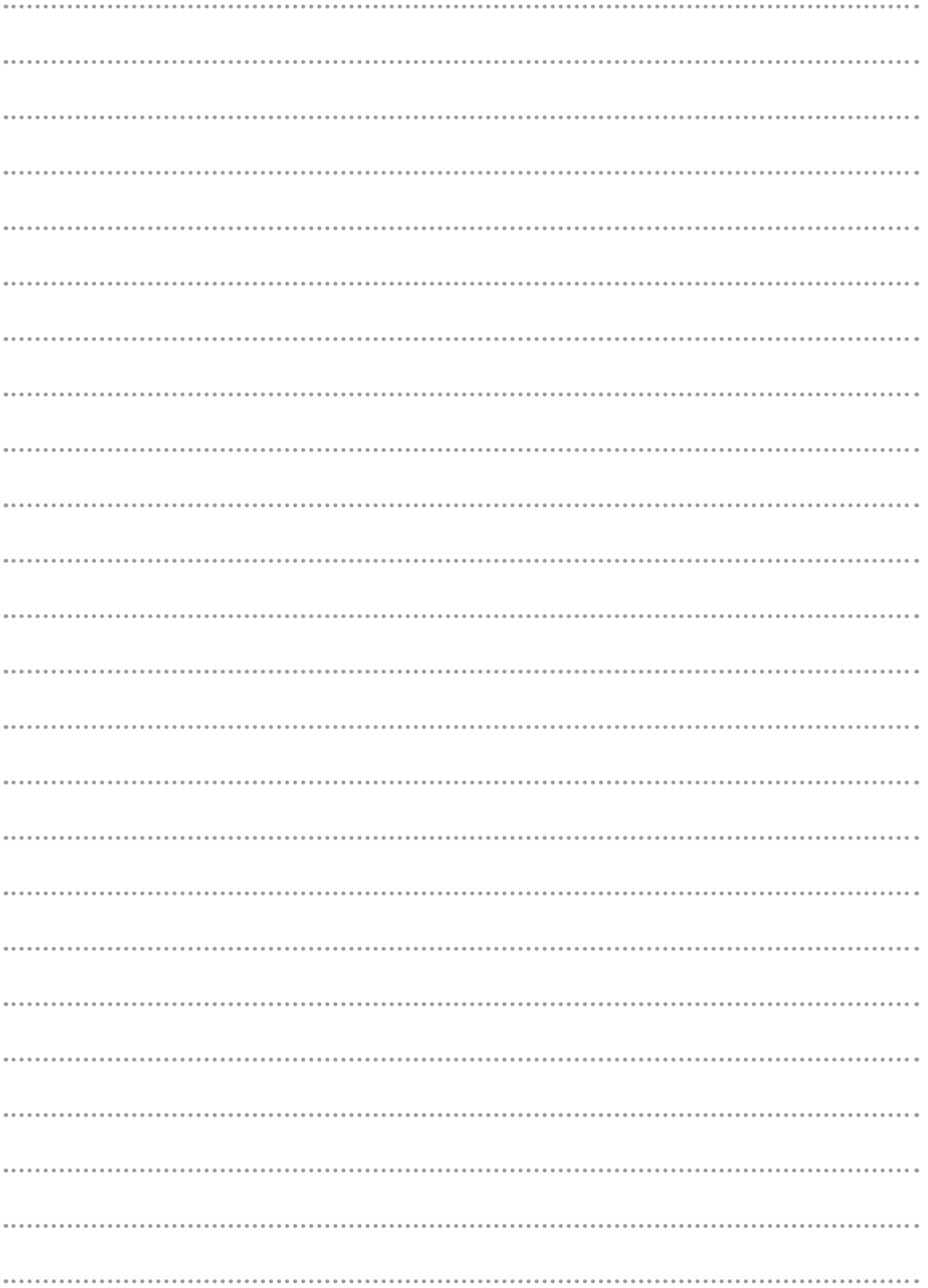
У оквиру **Модела А** ови садржаји су препознати у оквиру: *социоемоционалној развоја* у подручјима: самосазнавање (жеље и потребе, избори, планови и одговорности), схватање односа међу људима (норме и правила, социјалне улоге, занимања људи,...), разумевање социјалних појава, уочавање и решавање проблема у социјалном контексту; *сазнајној развоја* у подручјима: знање и разумевање света (човек као припадник друштва, заштита и очување животне средине), говор и комуникација (развој комуникативних способности, увођење елемената графичке припреме, медијска писменост); *почетној математичкој образовања* у подручјима: логичке операције на конкретним предметима и појавама (изграђивање појма броја - оптичка кореспонденција и бројање, упознавање и препознавање цифре као симбола), мере и мерење (опажање, схватање и практично мерење различитих величина), временски односи (планирање, предвиђање временских секвенци).

У оквиру **Модела Б** садржаји и активности који доприносе развоју финансијске писмености садржани су у васпитно-образовним областима: *развој јовора* у подручјима: богаћење дечјег речника, вербално изражавање и комуникација (разговори на разне теме, договарање око заједничких акција); *развој математичких појмова* у подручјима поређење и процењивање (по димензијама - велико, мало, веће, мање, серијација по димензијама, мерење условним мерама), бројање и скупови (сабирање и одузимање у оквиру прве десетице, уочавање облика цифара, уписивање цифрама, новац и рачунање са новцем у оквиру прве десетице, решавање вербално постављених једноставних логичко-математичких проблема), временско сазнање; *уознавање природне и друштвене средине* у подручјима: човек као друштвено биће (подражававање животних ситуација у којима деца уче и испробавају разне друштвене улоге нпр. улоге продавца, купца, присуствовање и учествовање у разним друштвеним манифестацијама, добротворним акцијама, упознавање са симболима наше земље), рад људи (упознавање установа и професија зна-

чајних за средину у којој деца живе, њиховим посећивањем, кроз сусрете и на друге начине), заштита животне средине (која укључује и концепте штедње хране, енергије, одеће, новца).

Напомена аутора:

Имајући у виду да је 2018. године донет Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања (Правилник..., 2018), важно је размотрићи место финансијске писмености у светлу нових Основа програма. Можемо се запитати како финансијска писменост има смисла за практичаре, ако у програмској концепцији „Година узлећа“ не можемо говорити о задацима и препорученим садржајима васпитно-образовног рада у припремном предшколском програму. Са једне стране, нове Основе програма почињу да се примењују sukcesивно и посматрано у различитим општинама у Републици Србији од 1. септембра 2019. до 1. септембра 2022. што значи да предшколске установе које још увек нису прошле Обуку за примену Основа програма, васпитно-образовни рад реализују у складу са Правилником о општим основама предшколског програма из 2006. године (Правилник..., 2006; Правилник..., 2018). Са друге стране, развијање финансијске писмености посматрамо као процес којим се она подржава и изражује у оквиру тема и проблема који су деци смислени, процес у којем и деца и одрасли уче кроз заједничко учење, а никако као издвојено подучавање деце финансијској писмености. Сходно томе, на практичарима је да са децом и другим учесницима ослањајући се на предложени модел изражују и развијају финансијску писменост у програмском оквиру у ком се њихова пракса тренутно одвија.

**ТРЕЋИ ДЕО:
ПРЕДЛОГ МОДЕЛА
ПОДРШКЕ РАЗВИЈАЊУ
ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ
У ПРИПРЕМНОМ
ПРЕДШКОЛСКОМ ПРОГРАМУ**

У креирању предложеног модела за подршку развијању финансијске писмености у Припремном предшколском програму, пошло се од анализе нормативно - програмског оквира предшколског васпитања и образовања и ученог потенцијала за развој финансијске писмености у Припремном предшколском програму, као и од најновијих сазнања и искустава у овој области, код нас и у свету⁵.

У дефинисању полазних претпоставки и димензија предложеног модела аутори су се ослањали и на публиковане резултате⁶ пројеката *Вршићи без граница 2 – квалитетно инклузивно предшколско васпитање и образовање у Србији, Калеидоској – диверсификација облика и програма предшколског васпитања и образовања* реализованих у склопу актуелних мера образовне политике Републике Србије, усмерених на побољшање квалитета предшколског васпитања и образовања.

1. ПОЛАЗНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА КРЕИРАЊЕ МОДЕЛА

О дејствију и његовом учењу

- Дете је социјално биће, природно усмерено на односе са другима, вршњацима и одраслима, активно учествује у друштвеним односима и дешавањима у породици, дечјем вртићу и заједници којој припада.
- Дете је компетентно и богато потенцијалима - компетентност детета изграђује се кроз односе са одраслима и вршњацима и зависи од квалитета ових односа, односно од тога колико су они подстицајни и подржавајући.
- Дете има урођену мотивацију да учи и сазнаје, а учи интегрисано, у контексту свакодневног живљења, у интеракцији са физичким и социјалним окружењем.
- Игра је специфичан и посебно вредан облик учења предшколског детета: учење које је иницирано од детета, слободно, самостално, ослобођено ризика од последица. Капацитет флексибилности у игри омогућава детету да слободно комбинује елементе

⁵ Birbili, M., Kontopoulou, M. (2015). Financial Education for Preschoolers: Preparing Young Children for the 21st Century. *Childhood Education*, 91(1), 46-53. DOI: 10.1080/00094056.2015.1001670

Blue, L., Grootenboer, P. (2019). A praxis approach to financial literacy education. *Journal of Curriculum Studies*, 51(5), 755-770.
Child Social and Financial Education (2012). UNICEF, https://www.unicef.org/publications/files/CSFE_module_low_res_FINAL.pdf, приступљено 15. 02. 2018.

Илић, М. и др. (2018). *Значај финансијског образовања и васпитања и модели за његово укључивање у програме наставе и учења за основну школу*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Завод за унапређивање образовања и васпитања.

Илић, М. и др. (2018). *ФинПис - Приручник за учитеље*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Завод за унапређивање образовања и васпитања.

⁶ Павловић Бренеселовић, Д. и Крњаја, Ж. (2017). *Калеидоској - Основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: ИПА, Филозофски факултет Универзитета у Београду.

Крњаја, Ж. и Павловић Бренеселовић, Д. (2017). *Калеидоској – Пројектни ириситији учењу*. Београд: ИПА, Филозофски факултет Универзитета у Београду.

свог унутрашњег света и света реалности. Тако створен илузорни план – замишљање (Марјановић, 1987) обезбеђује услове да дете реконструише претходна искуства, сазнања, поступања и гради нова.

- Учење је „трансформативни процес активног учешћа”, што значи да кроз процес учења дете мења себе, своје разумевање света и своје односе, као што се мењају и сви учесници процеса учења. Детету је потребна подршка у учењу, учење и подучавање нису подвојени процеси, већ представљају целовит и сложен процес у коме и деца и одрасли уче кроз активно учешће (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017: 24-25).

О грађењу програма

- Програм настаје и гради се у реалном контексту васпитно-образовне праксе. Овај реални програм „заједнички граде сви учесници кроз заједничко учешће, а обликује се културом вртића, породице, локалне заједнице и ширег друштвеног контекста” (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017: 75).
- Улога васпитача подразумева да: брижљиво организује физичку и социјалну средину, као и структуру времена; подстиче и подржава учешће деце, породице, других одраслих, ангажовање ресурса локалне средине; учествује, води и усмерава; прати и промишља васпитни процес.

О припремном предшколском програму

- Припремни предшколски програм је део редовног програма предшколске установе у целодневном или полудневном трајању, који се остварује са децом у години пред полазак у школу (Закон о предшколском васпитању и образовању, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010 и 101/2017).
- Програм се ослања на потенцијале детета и помаже му да их развија; доприноси проширивању и сређивању социјалних и сазнајних искустава деце; оснажује комуникативну компетенцију; доприноси емоционалној и социјалној стабилности деце и подржава мотивацију за новим облицима учења и сазнавања.
- Остваривање припремног предшколског програма доприноси програмском и организационом повезивању предшколског и школског образовања и васпитања као претпоставке остваривања континуитета у васпитању и образовању деце.

(према: Правилник о општим основама предшколског програма, *Сл. гласник РС – Просветни гласник*, бр. 15/2006)

О (мулти-)писмености

- Писменост се разуме као мултидимензионалан појам и део комуникације који није ограничен на просту вештину писања и читања реченица, већ на „читање” и двосмерно комуницирање при коме се користе различити вербални, невербални, графички и други знаци да би се свет на што потпунији начин разумео.
- „Мултиписменост обухвата различите врсте писмености. Писменост је уграђена у језик и комуникацију и не обухвата само писани језик и писање, него и вербалну, визуелну, дигиталну, симболичку, математичку писменост” (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017: 103).
- Писменост је „уткана” у социокултурни контекст заједнице у којој дете одраста и важно је да се препозна као вредност.
- Деца активно учествују у друштвеним праксама писмености.
- Улога васпитача је да обезбеди различите материјале који подстичу мултиписменост, али и да „моделује коришћење мултиписмености у животној ситуацији (прављење подсетника, рачунање, обележавање различитим симболима итд.)” (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017: 101).

О финансијској писмености

- Финансијска писменост подразумева знања, вештине и спремност за решавање стварних, за појединце и друштво релевантних проблема и сагледава се као заједничка одговорност грађанског друштва, свих појединаца који живе и комуницирају у контексту финансијске културе.
- Финансијска писменост је саставни део друштвене праксе у којој дете активно учествује и повезана је са другим врстама писмености, посебно са симболичком, математичком и дигиталном.
- Уграђена је у свакодневне животно-практичне активности у којима деца учествују, игру и посебно планиране ситуације учења у вртићу, али и ван њега.
- Развијање финансијске писмености је део процеса целоживотног учења, повезан са процесом развијања компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења, као и процесом развијања кључних компетенција за целоживотно учење.

2. МОДЕЛ ПОДРШКЕ РАЗВИЈАЊУ ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ У ПРИПРЕМНОМ ПРЕДШКОЛСКОМ ПРОГРАМУ

Модел представља могући оквир за подршку развоју финансијске писмености деце кроз интегрисано учење у реалном контексту васпитно-образовне праксе и укључује неколико димензија (Слика 1): **области и теме** релевантне за финансијску писменост; **материјали у окружењу** који иницирају истраживање и учење; **учешће у одлучивању**, као разматрање информација, могућих избора и последица и преузимање одговорности; **делање** као смислено и сврсисходно искуство у животно-практичним активностима, игри и ситуацијама планираног учења; **пројектни приступ учењу** као планирање и стварање услова да деца заједно са другом децом и одраслима истражују, прерађују, проширују и обогаћују своја искуства.

Слика 1. Графички приказ Модела подршке развијању финансијске писмености у Припремном предшколском програму

Остваривање модела као оквира за подршку развијању финансијске писмености засновано је на неколико принципа:

- *процесуалности* (подразумева процес у коме и деца и одрасли уче кроз активно учешће; одвија се и развија кроз све форме делања детета, у фазама развијања пројеката; у овом процесу „новопридошли“ елементи оплемењују, обогаћују и проширују постојећи репертоар знања и делања);

- *интегрисаности* (доживљава се као целовито, смислено и сврховито искуство унутар вишеструких и преклапајућих интеракција са средином);

- *учешће* (сваки учесник: дете, одрасли /васпитач/ родитељ/ стручњаци/ на различите начине доприноси заједничком учењу);

- *континуитети* (остварује се кроз најмање два нивоа – континуитет са различитим местима за учење у локалној заједници, нпр. континуитет са породичним контекстом и континуитет међу и унутар различитих, али суштински повезаних димензија делања; кроз заједничко учење учесници у различитим ситуацијама постају осетљивији за препознавање финансијских концепата којима су окружени, нпр. игра продавнице и промишљање/ разговор о продаји и куповини у продавници за време ситуација планираног учења).

Принципи обликују динамику свих пет димензија Модела, које су међусобно повезане у социо-културном контексту заједнице у којој деца одрастају. У даљем тексту свака од наведених димензија биће детаљније образложена.

2.1. ДИМЕНЗИЈЕ МОДЕЛА

Области и теме релевантне за финансијску писменост

Области и теме релевантне за развијање финансијске писмености у Припремном предшколском програму, обухватају: потребе и жеље; рад људи – зарада; вредност производа и услуга; новац; штедња. Оне би требало да служе васпитачима као потенцијални садржински оријентир, један од извора учења и инспирација за активности са децом којима се подржава финансијска писменост. До ових области и тема дошло се на основу:

- анализе садржаја Припремног предшколског програма, препознатих као могућности за развијање финансијске писмености;

- развојног модела оквира финансијског образовања, односно тема које одговарају одређеном узрасту деце, представљеног у УНИЦЕФ-овој публикацији под називом *Друштвено и финансијско образовање деце и младих* (Child Social and Financial Education. 2012. UNICEF);

- предлога модела укључивања финансијске писмености у систем образовања Републике Србије – постојећи Оквир за укључивање финансијског васпитања и образовања у први циклус основног образовања и васпитања, представљеног у приручницима публикованим у оквиру пројекта ФинПис – *Значај финансијског образовања и васпитања и модели за његово укључивање у програме наставе и учења за основну школу и ФинПис – приручник за учитеље.*

У поглављу под редним бројем 3 дат је преглед области и тема релевантних за финансијску писменост, као и идеја за активности са децом којима се она подржава.

Материјали у окружењу

Физичко окружење се препознаје као важно за креирање прилика за учење деце предшколског узраста. Како дете свет доживљава кроз односе које гради са физичким окружењем, једна од улога васпитача је да креира и континуирано мења физичко окружење тако да за децу буде „провокативно“, „зачудно“ и да одговара на њихову радозналост у истраживању света који их окружује (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017).

У физичком окружењу које подржава развијање финансијске писмености васпитач ствара услове тако што обезбеђује и препознаје релевантне материјале у вртићу и ван њега, било да иницијативу започну деца или васпитач неким својим питањем, запажањем, закључком или молбом (нпр. кованице, новац из различитих крајева света, фотографије банака, сто за излагање артикала, постер за изложбу радова, дигитрон, каса за новац, „кобајаги“ банкомат, рачунар, штампач, банковне картице, гајбице, вага, корпе за куповину, папир за издавање фискалних рачуна, признанице, сеф, кључ, рекламни каталог са производима, декларације за производе, књига утисака за купце...).

Учешће у одлучивању

Доношење одлука и прављење избора су вештине које су деци потребне да лакше уоче садашње и будуће потребе, да схвате могућност одложеног задовољства, важност штедње, појам буџета и његовог планирања и слично. Приликом развијања финансијске писмености важно је да деца умеју да препознају изборе који постоје, размотре могуће одлуке и учествују у доношењу добрих одлука. Такође, важно је да деца у вртићу свакодневно имају прилике да се нађу у различитим ситуацијама у којима им је поверена одговорност да направе одређене изборе и притом размишљају о могућим последицама.

Примери:

1. У ситуацији игре „продавнице“ група купаца не може да купи све са листе жеља. Након куповине неких производа, остало им је 10 кобајаги динара, а желе још да купе два

бакугана на којима пише да је цена по 5 динара, један велики смоки чија је цена 3 динара и млеко за бебе које кошта 2 динара. Деца преговарају и договарају се да ће купити једно млеко за бебе, један бакуган и смоки.

2. Деца и васпитачица организују продајну изложбу ликовних радова и скулптура од рециклираног материјала у локалној заједници. Мотив за доношење одлуке о организовању продајне изложбе је прикупљање новца за куповину водених боја, темпера и пластина које ретко имају прилику да користе у вртићу јер их мало има.

Делање

Деца уче кроз сопствену активност – у свакодневним животним активностима, игри и ситуацијама учења које васпитач посебно припрема за њих.

Живојино-ћрактљичне акћивности – Присутне су у свакодневном животу детета и препознају се као рутине, ритуали и животни догађаји у вртићу и ван њега (обедовање, одмор, одржавање хигијене, срећивање простора; ритуали при доласку и одласку, празнични ритуали; неочекивани догађаји у вртићу или окружењу, кратки излети, шетње, организација приредби, учешће у манифестацијама). Кроз ове активности дете истражује и упознаје свет око себе и самог себе, доприноси заједничким пословима, брине о другима, повезује вредности у различитим окружењима – породици, вртићу, заједници, комуницира користећи разноврсне начине симболичког изражавања, развија мултиписменост у аутентичним ситуацијама, итд. (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017).

Дете се у свакодневном животу сусреће и са финансијски релевантним ситуацијама у којима треба да „прочита“ односе који постоје између појединаца, група и/или предмета, да размисли о могућим последицама, направи добар избор и понаша се у складу са тим. Нпр. деца и васпитачи одлазе на Тару на десетодневно летовање. Дечак Пеђа је понео 2.000 динара као џепарац. Другог дана летовања допало му се пет спинера у различитим бојама. Размишља да ли да купи свих пет, али се предомислио и купио само два – сетио се да их је васпитачица пре поласка на летовање саветовала да не потроше сав џепарац одједном јер после неће моћи да купују сладолед, возе се на рингишпилу, купују сувенире итд.

Учествовање у обележавању значајних датума и догађаја у вртићу и локалној заједници може да буде провокативна ситуација за децу и прилика за учење и развијање финансијске писмености. Тако на пример, обележавање Недеље новца у локалној заједници и акције финансијских институција у том смислу, могу да заинтересују децу, да постављају питања: Зашто се обележава недеља новца? Ко су банкарери и шта они раде? Како се стиче новац? као повод за истраживање и заједничко учење. Организовање хуманитарних ак-

ција и пружање помоћи другима, могу бити прилике да деца учествујући у њима, развијају однос према новцу као грађанској одговорности, разумевајући његову вредност и сврху, као и његове функције - да га могу чувати, трошити за различите намене, поклонити, делити са другима.

Ситуације планираног учења – Деца свакодневно учествују у истраживању могућих решења у донекле унапред задатом оквиру. Међутим, у планираном учењу акценат није на преношењу и репродукцији академских знања, већ је фокус на подршци учењу као истраживачком процесу и на квалитету односа међу учесницима ове ситуације. То значи да васпитач ствара услове и подстиче децу да постављају питања, предлажу, износе своје претпоставке, дају предлоге и решења и заједно са њима и другим учесницима трага за могућим одговорима или решењима.

Како је препознато да је финансијску писменост потребно развијати од предшколског узраста, могуће је поставити оквир за истраживање одређених концепата, као што је концепт новца, за који деца често показују заинтересованост. На пример: зашто ми у Србији плаћамо у динарима, а кад одемо на море у Грчку у еврима; како су људи некада плаћали за обављену услугу; шта су златне полуге; зашто и како штедиме; зашто су ознаке за цене у маркетима у различитим бојама; зашто исти сладолед у најближој продавници кошта 50 динара, а у некој другој 56 динара итд. Васпитач може да у сарадњи са родитељима и другим одраслима/стручњацима планира и организује посете различитим окружењима (банци, продавници, пијаци...) пружајући прилике деци да посматрају, питају, разговарају, доживљавају и о томе касније дискутују, представљају, преиспитују претходна искуства и разумевања и граде нова.

Игра – Деца најбоље уче кроз активност и откриће, интеракцију са другима и када имају могућности и слободу да бирају и да греше, без страха од последица. Сви ови услови садржани су у игри. У игри дете истражује стварност, проверава и варира своје искуство, конструише значења и измишља нове обрасце понашања. Сваки доживљај, ситуација у којој се дете нашло може да постане предмет, односно садржај његовог играња, а промене услова живота нужно мењају и дечје социјално искуство, па се мења и садржај њихових игара. Финансијски концепти и ситуације често су садржани у играма данашње деце. Она се нпр. често играју на тему продавнице, ресторана, банке, пијаци, преузимају улоге продавца, купца, благајника, манипулишу новцем (направљеним или замишљеним) истражујући тако кроз игру финансијске концепте и трансакције.

Посматрајући дечју игру и узимајући учешће у њој као друг у игри, васпитач може да уочи интересовање деце за финансијске концепте као и начине на које их дете разумева и какво им значење даје, па да на основу таквих сазнања планира подршку деци да кроз

игру даље истражују и уче. То може чинити: променама у организацији простора, проширивањем додатним средствима и материјалима (простор у коме се одвија игра може се претворити у „банку“ ако се прошири „шалтерима“, „благајном“, „канцеларијским намештајем“, „новцем“); планирањем расположивих ресурса у окружењу и стварањем прилика да деца стекну нова искуства и доживљаје, као материјал од кога ће даље градити и богатити своју игру, нпр. организована посета банци, музеју где могу видети какав је некада био новац; сусрет са нумизматичарем; посета продавници; израда новчаница за игру. Посматрањем и праћењем даљег тока дечје игре и учешћем у њој, могу се открити и нова интересовања деце и наставити циклус учења. Уочена интересовања деце у игри за теме финансијске писмености могу бити и повод васпитачу за предлагање идеја и започињање пројеката на такве теме.

Развијање пројеката са децом

Како је дете активан учесник у друштвеним односима (у породици, предшколској установи, заједници којој припада), а финансије, ресурси, робно-робна и робноновчана размена, дељење, даривање и сл. саставни део дечјег животног контекста, могуће је реализовати различите пројектне активности са децом предшколског узраста у оквиру пружања подршке финансијској писмености. Кроз пројектни приступ учењу, који интегрише различите стратегије учења, деца су у прилици да истражују, стичу, преиспитују и проширују своја искуства, знања и умења у вези са финансијским концептима. Пројекат је вођен неким за децу, васпитаче и друге учеснике релевантним питањем, идејом и/или намером, а исход је аутентично решење. Улога васпитача је да препозна дечја питања, унесе провокације, послушају, прати, усмерава ток пројекта на основу одлука које се доносе у процесу консултовања са децом, али и са другим учесницима.

Развијање финансијске писмености кроз пројектни приступ учењу представљено је детаљније у Поглављу 4.

3. ОБЛАСТИ И ТЕМЕ РЕЛЕВАНТНЕ ЗА ФИНАНСИЈСКУ ПИСМЕНОСТ

У наставку текста је дат табеларни преглед области и њима одговарајућих тема, релевантних за финансијску писменост. Међутим, области би требало схватити као узајамно повезане, испреплетане и истовремено присутне у васпитној стварности. Преглед области и тема може да помогне васпитачима да постану осетљивији за теме које се јављају у пракси, да их препознају и заједно са децом истражују. Дат је и предлог идеја за активности са децом које могу послужити за планирање и развијање пројеката са децом. Пред-

ложене идеје не би требало користити као збирку „рецепата“ за активности са децом који-ма се развија финансијска писменост, већ су отворени за креативно експериментисање и промене у складу са контекстом у ком се пракса одвија.

Области	Теме
ПОТРЕБЕ И ЖЕЉЕ	<ul style="list-style-type: none"> • Препознавање потреба и жеља • Наше потребе и жеље • Наши избори и одговорности • Даривање и донације
Рад људи – ЗАРАДА	<ul style="list-style-type: none"> • Како људи зарађују? • Посао – плата – пензија • Мој први посао • Производи и услуге у нашој локалној заједници • Зарада и потрошња • Џепарац – како га добијамо и како трошимо
ВРЕДНОСТ СТВАРИ И УСЛУГА	<ul style="list-style-type: none"> • Како се мери вредност ствари и услуга? • Различити начини плаћања за производе и услуге (новац, платне картице, чекови...) • Размена/Трампа • Како се одређује цена неког производа? • Паметна куповина • Зашто се рекламирају производи и услуге? • Како се прави реклама?
НОВАЦ	<ul style="list-style-type: none"> • Шта је новац и чему служи? • Наша валута: кованице и новчанице • Стране валуте • Где се и како прави новац? • Где се новац чува? • Како новац кружи унутар наше заједнице? • Ко су банкарери и шта они раде? • Како ради банкомат?
ШТЕДЊА	<ul style="list-style-type: none"> • Шта је штедња и зашто људи штеде? • Шта све људи штеде? • Где све новац може да се чува? • Моја касица-прасица • Како чувамо животну средину? • Како штедимо природне ресурсе – воду, храну, електричну енергију...? • Шта је штедљива сијалица?

ИДЕЈЕ ЗА АКТИВНОСТИ СА ДЕЦОМ:

- Упоредба ствари/производа које нам требају и које желимо.
- Креирање списка жеља.
- Креирање списка за потребну набавку/куповину.
- Разговори у породици о потребама и жељама
- Разговор о могућем избору у свакодневним активностима (анализирати једноставне алтернативе).
- Посете сеоском газдинству, ликовном атељеу, занатској радњи и сл. ради упознавања процеса рада у њима и њихових производа.
- Подражавање животних ситуација у којима деца уче и испробавају разне друштвене улоге у којима учествују и у којима ће учествовати (улоге продавца, купца, банкара, ...).
- Игре продавнице, рекламирања производа, тржног центра, пијаце, вашара.
- Решавање практичних проблема у игри и активностима и уочавање њихове везе са животном ситуацијом.
- Посета продавници/супермаркету.
- Одредба вредности/цене и означавање производа у игри продавнице или продајној изложби дечјих радова.
- Заједничко гледање реклама и упоређивање са рекламираним производима „уживо“.
- Рачунање са новцем у оквиру прве десетице.
- Сортирање и бројање новца у реалним ситуацијама и игри – нпр. игра продавнице, штампарије новца.
- Креирање своје/групне новчанице (назив, изглед) различитим техникама, дизајнирање на компјутеру, израда - штампање и сл. и коришћење у играма продавнице.
- Анализа података и на њима засновано доношење одлука. Формирање једноставних стубичастих графикана на основу добијених података.
- Дизајнирање кобајаги новца у једноставним компјутерским програмима, али и „ручно“ за просторну целину „штампарије новца“.
- Разговори о џепарцу – како га добијамо и како га трошимо?
- Разговори о будућности – шта желим да имам и како да то постигнем?
- Посета банци и информисање о начинима штедње.
- Прављење једноставног плана штедње.
- Креирање и ажурирање кобајаги текућег рачуна у просторној целини „банке“. Дизајнирање и израда „платних картица“ од рециклажног материјала.
- Игре предвиђања потрошње кобајаги новца у просторној целини/игри продавнице и банке.
- Креирање и ажурирање заједничког календара потрошње (нпр. папирних марамица).
- Креирање графикана у једноставним програмима као што је *Microsoft Office Word* и *Paint* за означавање количине расположивог, потрошеног и кобајаги новца који планира да се уштеди.
- Присуствовање и учествовање у друштвеним акцијама и манифестацијама које организују финансијске и друге институције (нпр. Недеља новца).
- Укључивање у манифестације у локалној заједници које подразумевају: размену, продају, прикупљање новца у хуманитарне сврхе.

- Коришћење, складиштење и разговори о рециклажним материјалима.
- Разговори о потреби чувања и штедње природних ресурса: хране, воде, енергије. Предузимање акција у том смислу, осмишљавање постера, плаката, видео материјала за промовисање акције.
- Укључивање деце у акције очувања животне средине у локалној заједници.
- Дан за трампу (нпр. размена играчака, сликовница).
- Организовање манифестација у локалној заједници као што је вашар, продајна изложба дечијих радова чији приход би се користио за набавку материјала за који се деца одлуче, нпр. играчака, ликовног материјала и сл.

Ако имамо у виду приказане области и теме, могло би се рећи да се **услови за развијање финансијске писмености стварају кроз:**

- Постављање питања, одговарање на њих и разговор покренут дечјим питањима (нпр. о пореклу, разлозима, процесу, разликама, својини, вредности новца, начинима коришћења, предностима, недостацима...),
- препознавање истраживачких питања којима би се бавили током развијања неког пројекта,
- подстицање деце да доносе одлуке у конкретним ситуацијама које се дешавају у вртићу и ван њега, кроз разматрање могућих избора и њихових последица,
- обезбеђивање релевантних материјала у физичком окружењу кроз које дете може да истражује концепте финансијске писмености,
- неговање нетабуизиране културе односа према новцу као према нечему о чему се разговара и нечему што је присутно у свакодневном животу у различитим срединама у којима дете борави – породици, вртићу, игралишту, играоници итд.,
- заједничко промишљање о разлозима и начинима безбедног „складиштења“ новца, вредностима и штедњи ресурса,...
- креирање и препознавање ситуација у којима дете има прилику да барата новцем, да пореди цене и размишља о могућим одлукама, расподели и намени средстава која се планирају утрошити,
- пружање прилика да деца прикупљају информације и податке, стварају претпоставке, приоритете и самостално доносе одлуке,
- пружање прилика да деца учествују у различитим добротворним акцијама, манифестацијама, помажу другима којима је помоћ потребна.

4. ПОДРШКА РАЗВИЈАЊУ ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ КРОЗ ПРОЈЕКТНИ ПРИСТУП УЧЕЊУ

Према савременим схватањима у предшколској педагогији (Крњаја, Павловић Бренеселовић, 2017) учење деце у пројектима се одвија кроз више повезаних активности у којима деца појединачно и у групама заједно са васпитачем и другим одраслима проучавају неко „истраживачко питање“ – одређени проблем, различите теме важне и смислене за децу. У пројектном учењу се кроз различите стратегије редефинишу улоге васпитача, деце и родитеља и мења средина за учење. Овакав приступ омогућава деци бројне могућности за истраживање и откривање света који их окружује, задовољење природне интелектуалне радозналости и развој креативних потенцијала.

Аутори који се баве пројектним учењем (Крњаја, Павловић Бренеселовић, 2017) објашњавају да учење у пројектима пролази кроз три фазе – Фаза пројекта I: Отварање, Фаза пројекта II: Развијање, Фаза пројекта III: Затварање – и може се покренути на иницијативу деце или васпитача, а како ће се пројекат развијати не одређује само замисао одраслог, већ дечја претходна искуства, дечја запитаност о теми, конкретан контекст у којем се одвија пројекат, ресурси предшколске установе или школе и локалне заједнице и др.

4.1. ПРИМЕР РАЗВИЈАЊА ПРОЈЕКТА: КАКО И ЗАШТО ЈЕ НАСТАО НОВАЦ?

У наставку текста је на примеру развијања пројекта *Како и зашто је настао новац?* представљено како се финансијска писмености може подржати кроз пројектни приступ учењу. При томе, овај пример не треба схватити као модел који се може „преписати“, већ као инспирацију за започињање и развијање пројекта уколико за тему постоји интересовање и запитаност деце.

Фаза пројекта I: Отварање

На почетку прве фазе пројекта васпитач израђује „грубу“ скицу истраживања релевантних питања. Неколико почетних предлога, било у виду предмета, било у виду питања заправо су осмишљени само као иницијални изазов за провоцирање радозналости и истрајности деце, васпитача, родитеља у истраживачком процесу. Улога васпитача је да делимично структурира овакво окружење у коме учесници осећају да су позвани да једни са другима истражују претходна искуства, представе, доживљаје и сазнања.

Пројекат може започети тако што васпитач планира „*Њровокацију*“. Васпитач доноси неки предмет у васпитну групу, на пример, неку стару новчаницу, кованицу и отвара разговор који оквирно може да се води овим питањима о предмету: Како је некада новац изгледао, а како данас? Који су мотиви на новцу представљени? Шта вам је чудно код овог предмета? Даље, васпитач може дати предлог да се одигра игра *Писмо – љава*. Такође, васпитач може приступити том предмету као неко ко жели да сазна, и замолити децу да му открију шта све знају или шта у том тренутку кроз посматрање и/или активно експериментисање о предмету откривају. Може и у игри подржати дечје интересовање тако што ће ући у улогу нумизматичара/ банкара/ поштарара/ продавца који о том новчићу има одређена искуства и знања, али позива децу да заједно са њим истраже оно што га занима. На овај начин васпитач је и сâм неко ко је радознали истраживач и управо тако подржава и проширује истраживање.

Баш као и васпитач, тако и деца могу ући у различите улоге и да уз подршку васпитача износе сопствене претпоставке о предмету који заједно истражују. У овој фази умешност васпитача је у томе да препознаје за радознале истраживаче изазовне ситуације и проширује их различитим, релевантним предметима, питањима, дилемама, позивањем родитеља који ће на аутентичан начин допринети пројекту. Он помаже деци да препознају и артикулишу проблем (нпр. *Да ли се овај новчић данас користи у њродавницама? Како се онда он овде сѡворио?*). Даље их подстиче да међусобно размењују лична искуства, идеје и предлоге за решавања тог истраживачког проблема кроз разговор (нпр. *Да ли је овај новчић лажан, не служи као средсѡво љлаћања? Како ѡо знамо? Зашѡо? Коѡа можемо да ѡиѡамо да бисмо сазнали?*) и организацију посета, гостовања родитеља, деце и одраслих из локалне заједнице.

Фаза ѡројекѡа II: Развијање

У другој фази пројекта учесници се детаљније баве једним проблемом („истраживачким питањем“), на пример *Трамѡом робе*. Они заједно:

- истражују тему коришћењем неког од примера трампе у прошлости: нпр. уместо новца Астеци су користили какао зрна, Римљани врећице соли, Египћани јечам и сл. упознају се са значењем термина *ѡрамѡа*; истражују нове, различите материјале и потребне ресурсе, проверавају своје претпоставке, траже могућа решења за проблем/питање које су изабрали;

- може се одредити и организовати дан за трампу, дан када деца доносе своје играчке или израђују материјале, предмете за трампу унутар групе (врше се потребне промене у простору);

- тема се даље разрађује, формулишу се нова питања, проблеми који су у фокусу пројекта: *Зашто је било потребно да се уведе новац као средство њлаћања?*

Тема може да се разрађује у правцу: *Где можемо да чувамо новац? У госте може доћи родитељ који се из хобија бави нумизматиком или неко ко је запослен у банци – као експерти изучаваног проблема. Може се организовати обилазак банке (отварање питања: ко је све запослен у банци, каква су њихова занимања, улоге, како ради банкомат, и сл.). Да би се обезбедила што квалитетнија припрема за истраживање на терену, потребно је припремити особу, позвати експерта са којим ће деца разговарати, али и припремити децу за истраживање (дискусија о теми, фокусу интересовања, могућим питањима, начин документовања и сл.).*

Васпитачи заједно са децом кроз различите активности промишљају (разговори, експериментисање, промене у простору; документовање – израда шема, мапа, фотографија, наменски прављених аудио и видео снимака, креирање и анализа процесних паноа итд.) о томе: где су све били, шта су видели, шта су урадили, са ким су комуницирали на терену, шта им је било занимљиво, шта очекивано, а шта необично, шта су ново научили, да ли су пронашла одговоре на своја питања, да ли су се појавила нова питања за истраживање и сл.

Свака активност провоцира стваралачко решавање проблема, преиспитивање различитих подручја људског делања, оперисање различитим начинима грађења и изражавања значења (нпр. кроз промену простора – деца уводе кованице и могућност трампе јечмом у њиховим играма у васпитној групи) и омогућава да се учење кроз заједничко истраживање реализује у различитим правцима.

Фаза пројекта III: Зашварање

У трећој фази пројекта васпитачи заједно са децом разматрају:

- на које различите начине је могуће представити учење у пројекту, како приказати учеснике, време, место, организацију представљања пројекта (промишљање о томе шта је било успешно током процеса, а шта мање успешно у реализацији активности, шта би се могло на основу тих сазнања даље планирати у раду; шта смо научили о новцу, трампи и сл.);

- изложбу материјала, предмета трампе, изложбу фотографија насталих у току процеса, изложбу новчаница групе (које су деца дизајнирала) и сл.;

- форму завршне приче о пројекту, како је пројекат текао, дискусија о материјалима насталим током пројекта;

- евалуација пројекта од стране васпитача и деце (покретање дискусије: шта им је било тешко, лако, најзанимљивије, незанимљиво, шта су ново научили, шта их још занима и сл.);

- могуће везе са новим пројектом (нпр. *Где се чувају предметии који данас не моју да се користије? Где се њрави новац?*).

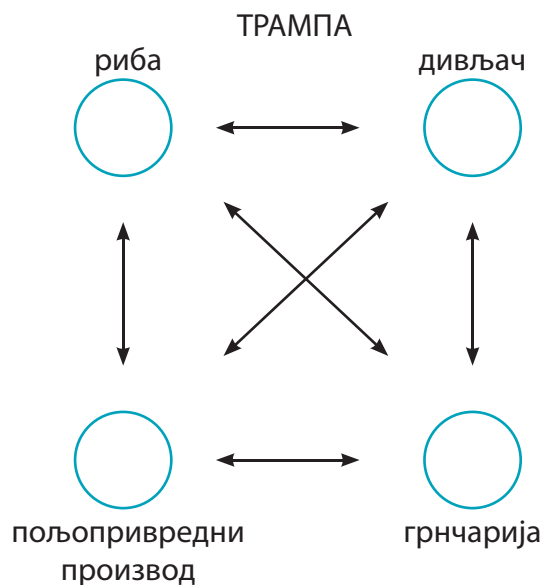
**ЧЕТВРТИ ДЕО:
ТЕКСТОВИ О
ФИНАНСИЈСКИМ ПОЈМОВИМА**

У овом делу приручника издвојени су неки од кључних финансијских појмова. Пре-познати су као потенцијално корисни најпре васпитачима, стручним сарадницима и свим другим заинтересованим читаоцима и учесницима у активностима које су засноване на њиховом истраживању и разумевању. Васпитачи их могу користити као: изворе учења о финансијски релевантним појмовима, инспирацију за покретање пројекта, оквир за заједничко промишљање кроз разговор и дискусију са децом током заједничког истраживања у фазама развијања пројекта у вртићу и локалној заједници.

ТРАМПА

Пре проналаска новца, искључиви облик плаћања се обављао трампом. Трамба је трансакција при којој се утврђује вредност робе и обавља безвалутна размена једне робе за другу. Другим речима, то је директна размена робе у којој се плаћање за испоручену робу такође врши у облику робе. Након проналаска новца постоји паралелно са монетарним системом. У развијеним земљама постоји у врло ограниченом обиму. „Трампа обично мења новац као главно средство трговине у време монетарне кризе, када је валута нестабилна и девалвирана хиперинфлацијом” (Поповић, 2014: 59).

НОВАЦ

Робе су се, у почетку размене, мењале једна за другу, што је представљало трампу, а у каснијем периоду је било могуће за једну врсту робе добити било коју другу у истој вредности, док се на крају није издвојила једна врста робе, која је постала општи еквивалент и коју су прихватили сви учесници размене, а то је у данашњем смислу речи новац. Појава

новца је омогућила да се куповина и продаја не морају одвијати истовремено, као и да се новац од продаје може сачувати и тиме увећати куповна моћ. Први ковани новац машинске израде, након ручне, појавио се у 16. веку.

Новац је економско добро које служи у размени материјалних добара и услуга између учесника у робном промету и врши улогу општег еквивалента. Често се каже да је новац специфична врста робе која изражава вредност свих других роба. Новац је настао као објективна потреба ради ефикаснијег функционисања робне размене. У току свог историјског развоја улогу новца су обављала различита добра, попут метала, коже, стоке и сл. до данашњег чистог папирног новца.

Новац се данас дефинише као општеприхваћено законско средство промета и плаћања и као такав представља јединствени критеријум за мерење економске вредности. Новац емитује централна банка (као емисиона институција), а трансакције њиме се одвијају у банкарском и финансијском систему земље. У свом чувеном делу *Новац – одакле је дошао, где је отишао* Џ. К. Галбрајт (1997) наводи три „славине“ кроз које „цури“ новац: централна банка, банке и министарство финансија, па је стога кључно питање креирања масе новца као фонда вредности.

Укупна количина новца у оптицају има велики значај у функционисању неке привреде. Појава веће количине новца у оптицају од стварне потребне количине (и претерано повећање количине новца – новчане масе, без одговарајућег раста робних фондова) назива се инфлација, а супротно, када је мањак новца у оптицају, назива се дефлација. Када расположива количина новца у оптицају одговара потребним количинама, тј. када постоји равнотежа између робних и новчаних фондова, то представља монетарну (новчану) равнотежу и пожељно стање, док нарушавање монетарне равнотеже може довести до застоја у извршавању робноновчаних трансакција и доспелих обавеза.

Савремена економска наука разликује пет функција новца:

- 1) Мера вредности – новац омогућава да се процени вредност робе путем одређивања њене цене.
- 2) Средство промета – новац игра улогу посредника у просецу размене.
- 3) Средство плаћања – функција новца која омогућава да се време плаћања не мора поклопити са временом отплате, односно када се роба или услуге продаје на кредит.
- 4) Средство акумулације и штедње – способност новца да учествује у расподели, прерасподели националног дохотка и омогућава видове штедње становништва.
- 5) Функција светског новца – манифестује се у односима између привредних субјеката: држава, правних лица и појединаца лоцираних у различитим земљама.

У оптицају постоје различити облици новца:

- метални новац (монета), који има тачно утврђен квалитет, облик и тежину,
- папирни новац, чија вредност зависи од цена добара која се могу за њега добити,
- кредитни новац (банкнота, меница и чек) као писмена гаранција за плаћање дуговања у предвиђеном року,
- електронски новац, настао у новије време, са појавом интернета.

Новац који се користи као средство плаћања у једној земљи назива се национална валута. Тако, различите државе имају различите валуте. У Америци је то долар, у Русији рубља, у Европи је заједничка валута за више држава евро. У Србији је национална валута динар и под тим именом је још деспот Стефан Лазаревић ковао свој први новац.

Ковани новац данас постоји у апоенима од 1, 2, 5, 10 и 20 динара, а папирни у новчаницама од 10, 20, 50, 100, 200, 1.000, 2.000 и 5.000 динара.

ЗАРАДА / ПЛАТА

Зарада представља новац који запослени добије као накнаду за свој рад у зависности од квалификације коју поседује, као и од сложености посла, обима, квалитета и услова рада. Разликују се номинална и реална вредност зараде. Номинална вредност зараде је еквивалентна количини новца, док реална вредност зараде изражава количину роба и услуга које се могу купити за номиналну зараду. Другим речима, реалне зараде представљају „куповну моћ” номиналних зарада.

Минимална зарада је законом утврђен најмањи месечни или дневни износ новца, који је послодавац у обавези да исплати запосленом. Вредност минималне зараде се одређује у зависности од финансијских способности државе, периодично се мења и није увек везана за животни минимум.

Зарада која се исплаћује запосленом назива се *нето зарада*. Послодавац на име зараде запосленог издваја већа средства од нето зараде. *Маса средстава* коју послодавац издваја за зараду запосленог састоји се из нето зараде, доприноса држави на терет запосленог (допринос за ПИО, за здравствено осигурање, за случај незапослености) и доприноса држави на терет послодавца (допринос за ПИО, за здравствено осигурање, за случај незапослености и порез на зараду), а према законом утврђеним стопама доприноса (http://www.croso.gov.rs/cir/Statistika/Stope_doprinos).

Од пореза који се уплаћују држави исплаћују се плате лекарима, учитељима, војницима и сл. Од доприноса који се уплаћују држави на име здравственог осигурања плаћа се лечење. Од доприноса који се уплаћују држави на име пензионог осигурања исплаћују се пензије. Од доприноса који се уплаћују држави на име осигурања у случају незапослености исплаћује се надоканада у случају да запослени остане без посла.

ПЕНЗИЈА

Пензија је редован (најчешће месечни) новчани приход који се исплаћује лицима која су:

- достигла старосну границу (старосна пензија);
- изгубила здравствену способност (инвалидска пензија);
- изгубила храниоца (породична пензија).

Темељи модерних пензијских система широм света постављени су крајем 19. века, а за почетак се везује пракса у Немачкој, чији је канцелар Бизмарк формирао пензијски систем за индустријске раднике, старости од 70 година па навише, са циљем да им се обезбеди одржање прихода у старости.

У зависности од организације пензионог фонда постоје државно пензионо осигурање и приватно пензионо осигурање. Пензије су током 20. века највећим делом биле под државним фондом пензијског и инвалидског осигурања (ПИО фонд), али због демографских и других проблема у 21. веку, све је веће присуство приватних пензијских фондова.

Поред државне пензије, која се исплаћује из фонда који је настао издвајањем доприноса од зараде запослених, лица у Србији могу издвајати одређена средства и у неке од приватних пензионих фондова и тако остварити допуну пензије.

БУЏЕТ

Буџет је план прихода и расхода неке заједнице (државе, општине, фирме, породице и сл.) утврђен за одређени временски период, обично за једну годину.

План прихода приказује колико новца и из којих извора се планира прикупити, док план расхода приказује на шта се намерава потрошити прикупљени новац.

План прихода и расхода једног домаћинства представља тзв. породични буџет.

ПОРОДИЧНИ БУЏЕТ

Породични буџет је детаљна листа свих прихода и расхода једног домаћинства за одређени временски период, обично за један месец. Може се рећи да је то финансијски план једне породице. Колико су породице у стању да саставе свој породични финансијски план и колико су у стању да га се придржавају, толико ће бити успешне на материјалном плану. При планирању прво треба анализирати расходе за последњих неколико месеци и навести приходе за исти период. Ти подаци ће бити основа за састављање плана породичног буџета за сваки наредни месец.

Ако се узме за пример једна типична породица коју чине супружници (родитељи) и деца, онда би структура породичног буџета могла изгледати овако:

Приходи:	Расходи:
- приходи супруга	- обавезни расходи
- приходи супруге	- расходи на децу
	- заједнички расходи
	- лични расходи
	- ...

Породичне приходе углавном чине зараде супружника. Иако о заради супружници одлуке доносе самостално, о буџету треба да одлучују заједно. У случају да приходи неког члана нису стабилни, у месецима када је зарада већа треба део новца одвојити на страну.

Друга компонента буџета је расход. При рачуњању расхода мора се узети у обзир усклађеност са приходима. Свака финансијска активност мора да буде пажљиво планирана и изведена. Сваку финансијску активност прате крупне и ситне одлуке које на крају утичу на будућу финансијску позицију. Најважнији услов је да расходи не треба да премаше приход. При кршењу тог правила настају дугови. Да до тога не би долазило треба смањити расходну страну буџета и то је најосетљивији део плана.

Како приходи, тако се и расходи могу поделити на фиксну и варијабилну компоненту.

Фиксни приходи су редовни, уобичајени приходи, који не осцилирају из месеца у месец, обично су то стална зарада, пензија и слично.

Ванредни приходи су неочекивани приходи од непланираних зарада, поклона, уносне продаје и сл.

Фиксни расходи су редовни, уобичајени расходи, који се могу прецизно предвидети, као што је рата кредита, износи за комуналије, храну и сл.

Ванредни расходи су неочекивани и непредвиђени расходи, као што је одлазак код лекара, изненадно путовање, непланирана куповина и сл.

Ове расходе људи јако често занемарују, али су они врло важни приликом састављања квалитетног плана, можда чак и пресудни, јер их људи једноставно игноришу. Најбољи начин за квантификацију варијабилних расхода је да се дефинише једна сума на месечном нивоу која приближно одсликава ванредне расходе. То чини трећу компоненту породичног буџета – резервни део који може добро доћи у непредвиђеним случајевима. Он може да се одваја месечно, али и током више година.

Посебна компонента финансијског плана су инвестиције. То је део новца који чини пасиван приход, као што су: акције, депозити, некретнине, ренте од некретнина и сл.

Уколико постоје, најбоље је ослободити се што пре свих дуговања и почети акумулирати инвестициони капитал који се може користити за реализацију пасивних прихода.

Тако, постоје породице чији приходи нису велики, али су финансијски успешне, док су неке породице увек у дуговима и поред солидних примања својих чланова.

Шта је у питању, односно зашто се то дешава? То је питање које мучи многе савремене породице. Један од основних одговора је да ти људи нису упознати са концептом породичног буџета или су упознати са појмом, али нису изградили умеће да га планирају. Стихијски трошити новац може свако, али правилно распоредити своје приходе и расходе се мора научити. Узрок великог броја несугласица у породици је због новца. Имати или немати новца у заједничком буџету веома утиче на однос између супружника, на однос између рођака и на подизање деце.

ЛИЧНИ БУЏЕТ

Под личним буџетом се подразумева део прихода породичног буџета који ће ићи члановима породице у виду џепарца или ће се користити за испуњавање неких жеља или планова чланова породице: куповина слаткиша, новина и часописа, одлазак у биоскоп или позориште, одлазак на излет и слично. У сваком случају, окружени смо многим интересантним стварима, а могућности су ограничене да бисмо их све приуштили. Тешко је одлучити се за једну или две. Тата би хтео нови аутомобил, мама би желела путовање, син би волео мотоцикл, бољи компјутер и нови мобилни телефон, ћерка би нову хаљину, накит, нову лутку и кућног љубимца.

Најважније од свега је научити да је у планирању трошења неопходно постављати приоритете и одвајати важно од мање важног, од најважнијег до најмање важног.

Базираћемо се на лични буџет деце који се састоји од џепарца и евентуалних поклона од стране рођака и другова.

Да би деца схватила важност новца, схватила да новац не *īага са неба* у неограниченим количинама него се зарађује, потребно је да од детињства уче да правилно располажу новцем. Да би се разумело како помоћи деци да изграде правилан однос према новцу и преузму одговорност за располагање новцем, неопходно је размотрити све аспекте питања новца. Једно од питања од којих се мора поћи је: Да ли деци треба давати да располажу својим новцем у облику џепарца?

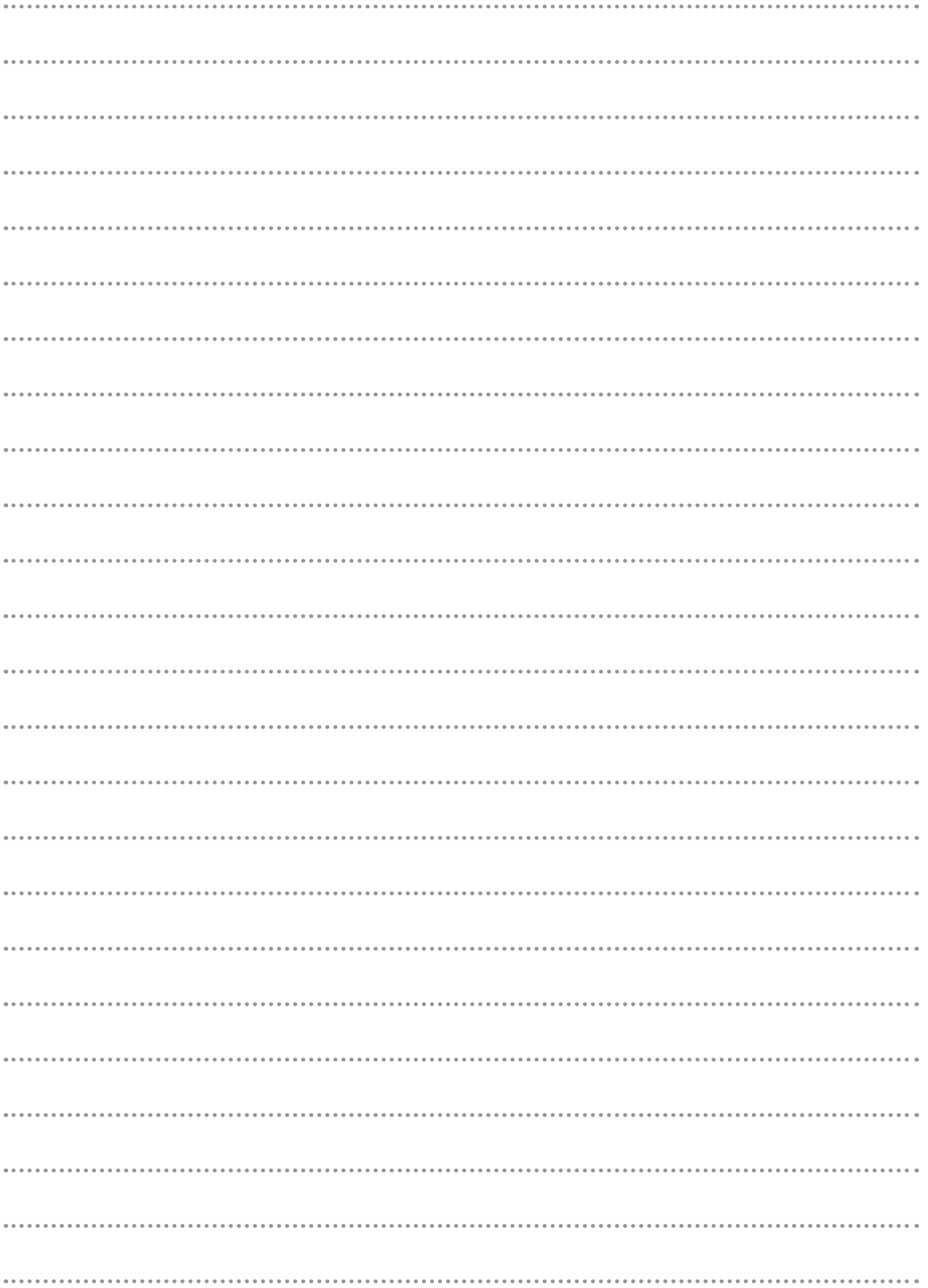
По питању џепарца постоје различити ставови, као што постоји и много питања која могу да муче одрасле/родитеље: Колики џепарац треба давати деци? Да ли и како са децом разговарати о новцу? Контролисати или не како дете троши новац? Да ли наградити дете новцем за обављене кућне послове или успех у школи?

При тражењу одговора треба имати на уму да је основни циљ џепарца да постави темеље финансијске писмености и да се дете осећа независно и одговорно за своје по-

ступке. Узраст од шест година се сматра оптималним за почетак располагања џепарцем. Дете на том узрасту је већ способно да процењује ситуацију и доноси једноставне одлуке. На тај начин дете се припрема да самостално располаже ограниченим средствима. Пре него што се почне са давањем џепарца, деци треба на доступан начин објаснити како се новцем располаже. Добијање џепарца треба да буде транспарентно и очигледно, а разговор и договор о породичном буџету свих чланова породице треба да буде нормална и неопходна пракса.

- Arthur, C. (2012). *Financial literacy education: Neoliberalism, the consumer and the citizen*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Blue, L., Grootenboer, P. (2019). A praxis approach to financial literacy education. *Journal of Curriculum Studies*, 51(5), 755-770.
- Birbili, M., Kontopoulou, M. (2015). Financial Education for Preschoolers: Preparing Young Children for the 21st Century. *Childhood Education*, 91(1), 46-53. DOI: 10.1080/00094056.2015.1001670
- Brown, N., Ferguson, K. (2017). Teaching Financial Literacy With Max and Ruby. *Childhood Education*, 93(1), 58-65, DOI: 10.1080/00094056.2017.1275239
- Илић, М. и други (2018). *ФинПис – љруручник за учиљелје*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Завод за унапређивање квалитета образовања и васпитања.
- Илић, М. и други (2018). *Значај финансијској образовања и васпићања и модели за његово укључивање у љројраме насћиве и учења за основну школу*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Завод за унапређивање квалитета образовања и васпитања.
- Kemmis, S., Smith, T. (2008a). *Praxis and praxis development*. In S. Kemmis and T.J. Smith, (Ed.). *Enabling praxis: Challenges for education*, 1–13. Rotterdam: Sense Publishers.
- Kemmis, S., Smith, T. (2008b). Personal praxis: learning through experience. In S. Kemmis and T.J. Smith, (Ed.). *Enabling praxis: Challenges for education*, 15–36. Rotterdam: Sense Publishers.
- Крњаја, Ж., Мишкељин, Л. (2006). *Од учења ка љодучавању*. Лаћарак: AM Graphic.
- Крњаја, Ж., Павловић Бренеселовић, Д. (2017). *Калеидоској – љројекћини љрисћуиљ учењу*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Lendnal, A. (2011). *Gold Start: Teaching Your Child about Money*. Auckland, N. Z.: Exisle publishing.
- Lucey, T. A., Agnello, M. F., & Laney, J. D. (2015). *A critically compassionate approach to financial literacy*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Lucey, T. (2018). A Critically Compassionate Approach to Financial Literacy: A Pursuit of Moral Spirit. *Education Sciences*, 8(4), 152.
- Марјановић, А. (1987). Дечја игра и стваралаштво. *Предшколско гељје*. Број 1-4: 85-101.
- Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године. *Службени љласник РС*, број 22/2015.

Павловић Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж. (2017). *Калеидоскоп – основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет Универзитета у Београду.

Поповић, Д. (2014). *Мали економски речник*. Београд: НИИ.

Правилник о општим основама предшколског програма, *Службени гласник РС – Просветни гласник*, 14/2006.

Правилник о Основама програма предшколског васпитања и образовања (2018). *Службени гласник РС - Просветни гласник*, бр. 16/2018.

Средојевић, С. (2016). Институционални допринос финансијској инклузији кроз активности финансијске едукације – пример банкарског сектора Србије, *Банкарство*, вол. 45, бр. 2: 56-75.

Урошевић, Б. и сарадници (2018). *Финансијска писменост – приручник за наставнике*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Закон о основама система образовања и васпитања. *Службени гласник РС*, бр. 55/2013. и бр. 88/2017.

Закон о основном образовању и васпитању. *Службени гласник РС*, бр. 55/2013. и бр. 101/2017

Закон о предшколском васпитању и образовању, члан 4. *Службени гласник РС*, бр. 18/2010 и 101/2017.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

Child Social and Financial Education (2012). UNICEF. Преузето 15. фебруара 2018. са адресе: https://www.unicef.org/publications/files/CSFE_module_low_res_FINAL.pdf

Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies: Analysis of Issues and Policies (2005). OECD, https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/improving-financial-literacy_fmt-v2005-art11-en, приступљено 12.02.2018.

OECD (2005). Препорука о принципима и стандардима добре праксе у вези с финансијским образовањем и подизањем свести о финансијским питањима. Преузето 5. јануара 2018. са адресе http://www.nbs.rs/edukacija/cirilica-old/oecd/OECD_obrazovanje.pdf

OECD (2016). *Financial Education in Europe: Trends and Recent Developments*, OECD Publishing, Paris. Преузето 20. јануара 2018. са адресе: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264254855-en>

Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness; Recommendation of the Council (2005). OECD, <https://www.oecd.org/finance/financial-education/35108560.pdf>, приступљено 13.02.2018.

КОРИСНИ ИЗВОРИ:

Блискавка Е. А. *Деџи и денџи*. Retrieved January, 15th, 2018 from <http://moneykids.ru/>
Child & Youth Finance International (2016). Retrieved January 15th, 2018 from the <http://www.childfinanceinternational.org/>

Jean Folger, Teaching Financial Literacy to Kids. Retrieved December 27th, 2017 from the <https://www.investopedia.com/...financial-literacy-kids/teaching>

Khoo, A., & Chee, K. (2015). *Bringing Up Money Smart Kids*. Singapore: Marshall Cavendish Editions.

Kobliner, B. (2017). *Make your kid a money genius (even if you're not): A parents' guide for kids 3 to 23*. New York: Simon & Schuster

Mayr, D. (2002). *The Everything Kids' Money Book: From Saving to Spending to Investing – Learn All About Money! (Everything Kids Series)*. Avon, Ohio: Adams Media Corp.

McGillian, J. K. (2004). *The kids' money book: Earning, saving, spending, investing, donating*. New York: Sterling Publishing Co.

MONEY AS YOU GROW BOOK CLUB – Program Facilitator's Implementation, Consumer Financial Protection Bureau. Retrieved January 5th, 2018 from the <https://www.consumerfinance.gov/consumer-tools/money-as-you-grow/book-club/>

Reitman, L. (2014). *Kids and Money: A Guide For Parents and Curious Kids on Saving, Spending and Money Mgmt*. Cork: BookBaby.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1:

**Развијање финансијске писмености –
Прича из вртића**

Прилог 2:

Финансијски речник за децу

ПРИЛОГ 1: РАЗВИЈАЊЕ ФИНАНСИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ – ПРИЧА ИЗ ВРТИЋА⁷

Васпитач: Слободанка Грчић
 ПУ „Пчелица“, Сремска Митровица
 Вртић „Шуљам“

Бављење темама финансијске писмености у вртићу „Шуљам“ у мешовитој групи деце узраста 4-6 година, било је важно и смислено за децу и васпитача. Покренуто је на иницијативу деце, исказаном жељом да обогате радну собу новим играчкама. Подржала сам и уважила њихове жеље, али сам их навела да размисле о томе да ли су играчке тренутно најважније. Одговор деце је био да јесу. Разлика између потреба и жеља је била основа разговора који су вођени у групи. Говорило се и о здрављу као најважнијем личном ресурсу и о томе да је хигијена важан део доброг здравља. Након неког времена, деца су уочила да су санитариие тоалета у нашем вртићу дотрајале и да би их требало заменити. Договор је био да се напишу два списка за куповину: први списак је садржао неопходне ствари за одржавање хигијене (даску за WC шољу, држач сапуна, држач убруса, усисивач), а на други списак су убележене играчке: лутке, аутомобили, судићи за кухињу, нови конструктори. Такође, договор је био да реализацију првог односно другог списка одложимо на неко време док се сви не сложимо шта треба купити и шта је важније. У међувремену смо свакога дана разговарали о потребама и жељама (Шта би се десило када би родитељи сав новац потрошили на играчке и слаткише? Да ли би могли да једемо и да се играмо у мраку јер струја није плаћена?).

Дискутовали смо о томе како да обезбедимо потребна финансијска средства за куповину и деца су једногласно одлучила да их обезбедимо организовањем Јесењег вашара. Објаснила сам деци да ће зарада бити новац који остане када се од укупно прикупљеног новца одбије део који ћемо дати за куповину материјала за израду предмета, које ћемо продавати на вашару. Један дечак је предложио да се предмети праве од разних материјала које имамо код куће, а који нам не требају (рециклажни материјали), а да „*можемо да искористимо јесење плодове који су бесплатни, ња нас материјал неће коштати, а остациће нам више новца на крају*“.

Разговарала сам са децом о томе шта им се највише допада када купују играчке и како их бирају. Деца су износила своје мишљење:

⁷ Прича о развијању финансијске писмености у вртићу представљена је на Округлом столу на тему Предузетничке вештине и финансијска писменост, у оквиру Међународне интердисциплинарне научно стручне конференције „Свакодневни живот детета“, одржане 16-17. новембра 2018. године у Новом Саду, у организацији Високе школе струковних студија за васпитаче у Новом Саду и Удружења васпитача Војводине. Васпитач Слободанка Грчић, учествовала је на округлом столу и из угла практичара говорила о искуствима у раду са децом на развијању финансијске писмености.

- Гледам рекламу на телевизији, буде баш суџер (пева песму из рекламе);
- Моје друџарице имају „Понија“, желим ја и ја, ја да се заједно ирамо;
- Рецитује целу рекламу о „Моћним ренџерима“ показујући покрете фигура;
- Волим када уз ирачку добијем велику куџију, да буде шарена, ђосле моју да ђравим од ње кућу за луџке.

Разговарали смо о томе да медији имају за циљ да гледаоци купе производ који се рекламира, а који нам није нужно потребан.

Подстицала сам дискусију постављањем питања:

- Да ли бисте желели исџу ирачку а да је нисте видели на телевизији (у реклами, у црџаном филму, дечјој серији...)? Одговор већине деце је био да би је и даље желели, Само можда не би одмах знали да она ђосџију.

- Да ли сџе се некада разочарали у ирачку коју сџе куџили?

- Ја јесам. Била је џо велика куџија за кухињу, а кад смо мама и ја расџаковале и сасџавиле џу кухињу, она је била мала, као за бебе, а на реклами је баш велика!

- Мој диносаурус није моџао да ђокреће руке и ноџе а рекли су да може!

- Мој џаџа каже да у свим ирачкама има више џаџирчина него џџо има ирачака!

Закључили смо да: не треба куповати баш све што се види на телевизији, треба добро размислити и одлучити да ли нам та играчка треба. Затим погледати амбалажу, потражити помоћ одраслих да нам прочитају шта све пише на амбалажи. Куповина не сме бити исхитрена и импулсивна. У сврху спречавања импулсивне куповине, научили смо игру „Семафор“: размисли, спреми се и крени (као семафор).

Наредних дана смо се бавили питањем новца, разговарали смо, осмишљавали, креирали: како изгледа, величина, вредност, назив. На почетку су деца осмишљавала изглед новца према постојећим шаблонима, а касније су сама осмишљавала новчанице, којима су смишљала имена (вредниша, пет вредниша, милион вредниша, трилион вредниша).

Како бисмо промовисали најављени вашар и обезбедили већу посећеност, деца су направила плакате и позивнице. Плакате су залепила на сва места у селу где се људи окупљају или пролазе (продавница, школа, амбуланта) и у томе су им помогли родитељи. Искористили смо и шетњу кроз село, као промотивни догађај, тако што су деца певала и ударала у бубањ а васпитачица их је пратила на хармоници. Мештани села су излазили из својих кућа желећи да виде шта се дешава. Деца су им уручила позивнице за вашар и објаснила зашто се одржава. Били су најбољи промотери будућих дешавања!

Наредне три недеље, деца су израђивала предмете које ће понудити на продају на вашару. У сакупљању материјала су им помогли родитељи и баке. Деца су била веома мотивисана за рад.

Договарали смо се како да опремимо простор за вашар. Једно дете је предложило да би догађај био много лепши када би поред столова који су претворени у тезге, била постављена и сценографија коју смо користили за једну приредбу. Сложили смо се и искористили смо је да улепшамо амбијент нашег вашара. Стицајем околности, велико платно које смо поставили је било осликано јесењим мотивима, тако да се потпуно уклопило у нашу замисао вашара.

На дан вашара деца су била веома убуђена. Водили смо рачуна да тезге са производима буду лепо аранжиране како би привукле пажњу купцима. Цео амбијент је био осмишљен тако да се купци и продавци осећају лепо. Вашар је почео добродошлицом коју су деца пожелела окупљеним посетиоцима, потенцијалним муштеријама. Деца су се трудила да анимирају присутне песмом и пригодним рецитацијама. Гости и деца су живо разговарали:

деца су хвалила своје производе, објашњавала од чега је роба направљена и процес израде, преговарала са купцима о цени, покушавајући да добију највишу могућу. Деловала су

веома поносно и самоуверено. Након завршетка продаје, деца су са својим родитељима пребројала новац који су сакупила.

После вашара: Остало се на закључку да новца за куповину предмета са оба списка нема довољно. Како се данима расправљало и разговарало о приоритетима, одштампала сам предмете са оба списка са ценама скинутим са интернет продавница и показала их деци. Након размишљања, упоређивања и анализирања стања, деца су одлучила да купе ствари са првог списка. Била сам изненађена овом одлуком. Како је за куповину ових ствари било потребно обићи више продавница, а тада нисмо били у могућности да то учинимо, деца су одабрала шта желе да купе (показујући фотографије преузете са интернет продавница). То је била прилика да се деца упознају са интернет куповином. Деца су одлучила шта ће се купити: усисивач, санитарije за тоалет, бриска. У међувремену се испоставило да имамо две кофе а да деца у школи немају кофу, али имају два бриска. Одлучили смо да мењамо кофу за бриска. Неколико деце се није сложило са овом трампом јер су сматрали да је кофа због своје величине вреднија од бриска. Договор о размени је био коначан када су школарци уз бриска понудили и кесицу бомбона. После куповине, један од родитеља је направио уговор о донаторству са ПУ „Пчелица“.

Након куповине, остало је нешто новца око којег смо се договорили да га оставимо на штедњу, чекајући наредну прилику и увећање новца које би водило ка испуњењу списка жеља. Направили смо касицу од провидне флаше коју су деца украсила. Желели смо да чекамо и добро размислимо шта ћемо даље.

Стицајем околности, на поклон смо добили касе за новац, родитељи су нам донели дигитроне и тако смо успели да у једном делу радне собе опремимо простор Продавнице у ком деца радо бораве и играју се.

Као васпитач мислим да су ове активности биле веома значајне за децу, јер су:

имали прилике да планирају, односно осмисле кораке ка остварењу циља, да се представе својој околини, да буду запажена, похваљена, препозната; развијала су самопоштовање и позитивну слику о себи, свест о томе да је оно што раде важно и вредно, да се њихово мишљење уважава и да се подржава њихова иницијатива. Деца су учила да препознају потребе и жеље, одређују приорите и врше изборе, да буду стрпљива, да уче како се стиче новац, разумеју његову вредност, функције и управљају њиме, да доносе финансијске одлуке и проналазе начине за решавање проблема. Развијање финансијске писмености доприноси да деца почињу да прихватају и живе вредности као што су: даривање, великодушност, осећај заједништва.

ПРИЛОГ 2: ФИНАНСИЈСКИ РЕЧНИК ЗА ДЕЦУ⁸

Банка – установа у којој људи чувају свој новац. Када им је новац потребан они га узимају из банке. Банке такође позамљују новац грађанима, али је онда потребно вратити више новца него што је узето.

Банкомат – машина са тастатуром и дисплејом преко које је могуће подићи новац коришћењем пластичне банковне картице повезане са личним рачуном.

Банкрот – понекад људи потроше сав новац који имају тако да им не остане ништа. То се понекад деси продавницама, фабрикама и у другим пословима. У том случају они морају све да обавесте о томе, да продају свој посао и покушају на тај начин да врате део уложених средстава.

Имовина – вредне ствари које поседујемо – кућа, аутомобил, новац у виду уштеђевине или деоница.

Предузетник – човек који сâм покреће свој посао.

Распродаја – када се ствари купују на распродаји то значи да за њих треба платити мање него што је њихова редовна цена. Понекад се на распродаји могу купити два предмета по цени једног.

Рачун – свако дете може имати отворен рачун у банци на који се могу уплаћивати новчана средства, чиме се дете од најранијег узраста учи штедњи и одговорном располагању новцем.

Реклама – људи који праве извесне ствари говоре о томе како су те ствари добре и како је потребно да их имамо. Ствари се рекламирају на билбордима, у новинама и магацинима, преко интернета, радија и телевизије.

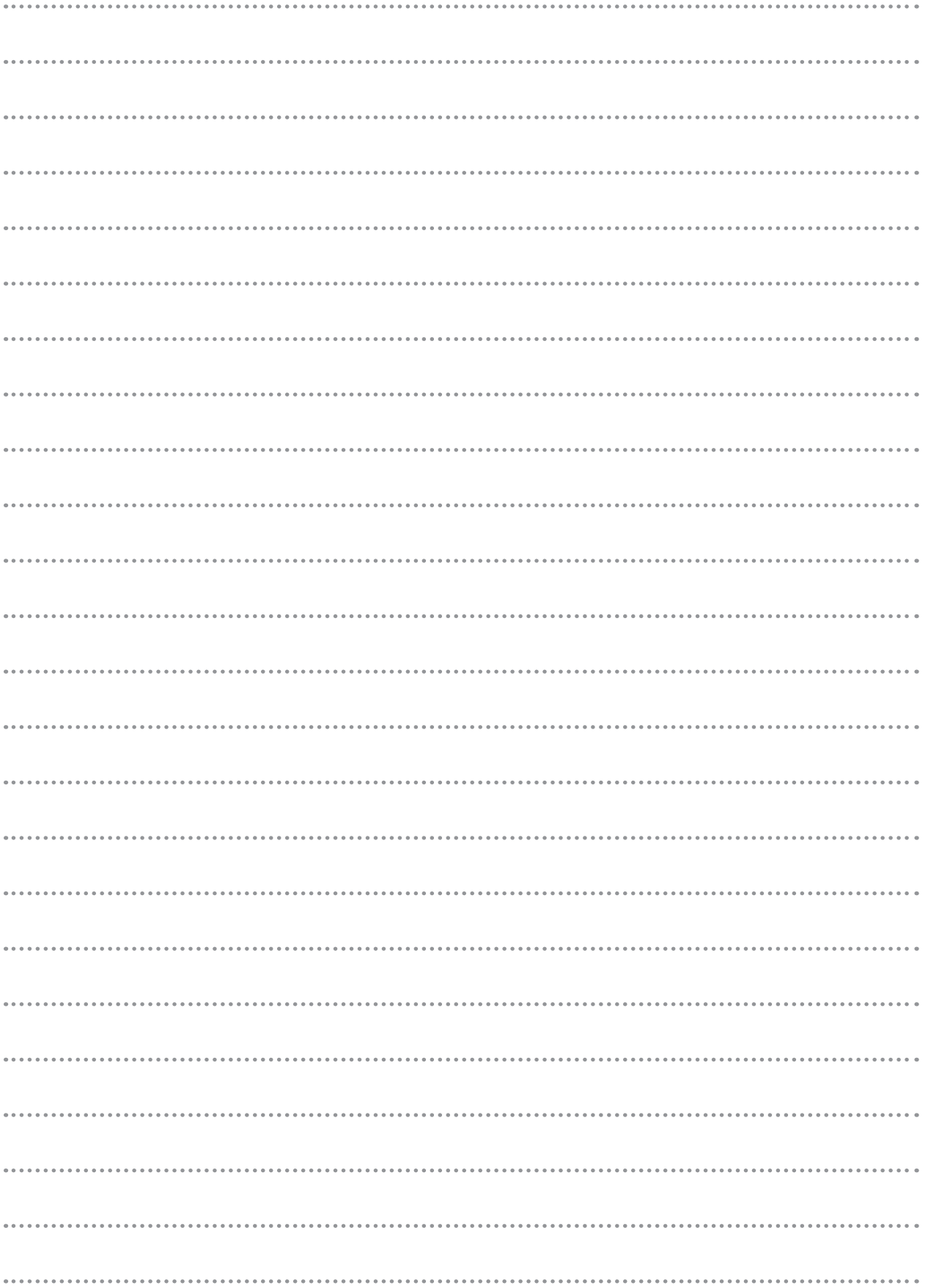
Социјална помоћ – Држава даје новац неким људима да би им помогла. Многи људи имају права да траже социјалну помоћ. Тада попуњавају потребне формуларе.

Улог – Понекад се улагањем новца у нешто може добити више додатног новца него што износи камата у банци. Улагањем се новац даје на дужи временски период. Понекад се добије много више новца, али уколико инвестиција није добра новац се може и изгубити.

Чек – Уколико поседујемо рачун у банци често добијемо чековну књижицу. Уместо да плаћамо новцем довољно је исписати чек. На чеку пише за колико новца ће банка умањити наш рачун да би платила робу коју смо купили.

Штедња – чување новца ради остваривања краткорочних или дугорочних циљева.

⁸ Преведено и прилагођено према: Lendhal, A. (2011). *Gold Start: Teaching Your Child about Money*. Auckland, N. Z.: Exisle publishing.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.032:336(035)
316.74:33(035)

ФИНПИС приручник за васпитаче / Г. [Гордана] Мијаиловић ... [др]. -
1. допуњено и измењено изд. - Београд : Министарство просвете, науке
и технолошког развоја Републике Србије : Завод за унапређивање
образовања и васпитања, 2020 (Београд : RISOS powered by Riso). -
57 стр. : илустр. ; 27 см. - (Пилот-пројекат "Укључивање финансијског
описмењавања у систем образовања и васпитања Републике Србије"
(ФинПис) / аутор и координатор пилот-пројекта Гордана Степић ;
супервизор пилот-пројекта Весна Недељковић)

Доступно и на: [<http://finpis.mi.sanu.ac.rs/> | <http://finpis.mi.sanu.ac.rs/>] . -
Доступно и на: [<https://efinpis.rs/> | <https://efinpis.rs/>] .
- Доступно и на: [<http://sm-vaspitac.edu.rs/> | <http://sm-vaspitac.edu.rs/>] .
- Тираж 600. - Финансијски речник за децу: стр. 57. - Напомене и библиографске
референце уз текст.
- Библиографија: стр. 49-51.

ISBN 978-86-87137-79-0 (ЗУОВ)

1. Мијаиловић, Гордана, 1955- [аутор]

COBISS.SR-ID 19416841

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

VISA

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА